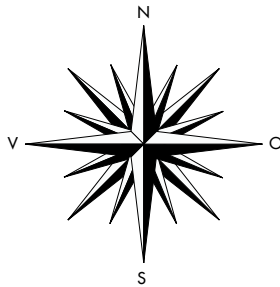

Fokus Hållö

*- ett reflekterande arbete kring
upplevelse, arkitektur och plats -*

Loggbok

2019 - 2020

ABSTRACT

Places have a way of affecting us human beings. We are daily confronted with many different types of places that inhabit different kinds of abilities to give us a variety of impressions. Impressions that often depend on the essence of the specific place.

In this thesis report, I try to gain an understanding of how the human experience of a place can depend on the physical characters of the place. the intention is to create knowledge about the place that could be used in a designed architectural proposal that highlights the essence of the place and makes it accessible.

In my work, I have investigated this question from a specific place that I have used as a case study. I believe this place gives me direct and strong impressions as a human being. I study and reflect upon the nature of the place, its landscape and its context in different scales to understand my own and others' personal experiences of the specific place. Hereafter I sum up and use my results to design three different optional architectural structures that I believe can strengthen the essence of the specific place.

I strongly believe that we as architects can create architecture that talks to our human senses throughout the understanding of the place

SAMMANFATTNING

Platser har en förmåga att beröra oss människor. Vi rör oss dagligen mellan olika platser som skapar olika stora intryck hos oss. Intryck som ofta beror av platsens olika karaktärsdrag.

I detta examensarbete försöker jag förstå mig på hur en plats fysiska karaktär kan bidra till den mänskliga upplevelsen av platsen. Syftet är att skapa ett underlag som man i en förlängning skulle kunna använda sig av för att tydliggöra och tillgängliggöra upplevelsen av platsen genom gestaltade rum.

I mitt arbete har jag utgått ifrån en specifik plats som jag tycker skänker tydliga och starka upplevelser till mig som människa. Jag studerar och reflekterar kring platsens natur, landskap och kontexten i olika skalor och gör djupdykningar på olika platser runt om i landskapet för att skapa mig en djup förståelse kring min egen och andras upplevelse. Jag summerar och använder mig av mitt resultat för att till slut ge tre olika förslag på hur jag anser att den specifika platsens upplevelse kan tillgängliggöras genom arkitektur.

Jag tror att vi som arkitekter har möjlighet att tillskapa arkitektur som berör genom förståelsen av en plats.

INNEHÅLL

Vecka I	
<i>platsen - en förståelse</i>	10
Vecka II-IV	
<i>platsen - ett liv</i>	28
Vecka V-VI	
<i>platsen - en framtid</i>	42
Vecka VII	
<i>förhållandet - en förståelse</i>	54
Vecka VII-XII	
<i>förståelsen - en upplevelse</i>	62
Vecka XIII	
<i>upplevelsen - en syn på naturen</i>	90
Vecka XIV-XIX	
<i>upplevelsen - ett tydliggörande</i>	102
Vecka XX-XXI	
<i>tillägget - en förståelse</i>	136
Reflektion	166
Källor	168

Vecka I

platsen - en förståelse

TANKE

Vi arkitekter arbetar inte bara med byggnader, vi arbetar också med platser. Ofta behöver arkitekturen anpassas till platsen. Vi vrider och vänder på saker och ting för att få ut bästa möjliga värde av det vi har runt omkring oss. Lika ofta behöver också platsen anpassas efter arkitekturen. Om platsen inte ändras i samband med att arkitekturen tillskapas så sker det i alla fall en garanterad förändring av platsen efter det att det nya är tillfört. Jag tycker att det känns spännande att arbeta utifrån platsen då den både är dynamisk och känslig. Den innehåller värden i flera olika lager och meningar. Genom att försöka förstå sig på platsen tror jag att vi kan lyckas med att skapa en samklang mellan arkitektur och plats som berör människan och förhöjer upplevelsen.

AKTIVITET

Välja plats

Platsens magi

Det knastrar när jag rör mig. Anledningen till att jag kan höra det, trots att ljudet är så oerhört lågmält, är att det i övrigt är helt och hållet tyst. Eller... egentligen är det inte det, det vet jag eftersom jag inte är ensam. Bredvid mig på klippan ligger andra sommargäster som har förstått samma sak som jag. Upptäckt den största kvaliteten i livet. Att få doppa sig i det rena, krispiga vattnet för att sedan ligga här på den slätstrukna graniten på tork. Jag vet att det är saltet från vattnet som torkar på min kropp som skapar det där dovt knastrande ljudet. Egentligen kanske det inte ens hörs, men naturens närvaro får mig att bara vara i stunden. Den skalar bort sorlet från de andra människorna och fokuserar alla mina sinnen på detaljerna. Jag tappar vetenskapen kring omgivningen och i min värld, just där och då, är det bara jag, klippan och vattnet. Och det är så härligt. Faktiskt det bästa jag vet.

Första gången jag satte min fot på Hållö var jag ungefär tio år gammal. Redan då hade jag en stark koppling till landskapet eftersom jag i hela mitt liv har åkt ut till Bohuslän så fort möjlighet funnits. Det beror på att mina morföräldrar äger ett hus på ön Gullholmen som även jag har haft förmånen att få kalla för mitt sommarhus. Vi kallar det för det, sommarhus, fastän jag och min familj besöker det året om. Med tiden har ön och hela det bohusländska landskapet blivit min viktigaste fysiska plats. Jag vet att jag alltid kommer känna mig fri och hemma där. Den starka koppling jag känner inför detta landskap blev nog än mer påtagligt den där första gången vi besökte Hållö.

Hållö klippa

PROJEKTBEKRIVNING

Platsen består av många olika komponenter och starkast av dessa är för mig renheten i de fysiska aspekterna. Naturen och landskapet - de nednötta, slipade klipporna, men också det dagliga - väderväxlingen. Skiftningarna och styrkan i väder, vind och ljus sätter en unik prägel på ön. Den byggda miljön har också stor inverkan och förhållandet mellan platsen och byggnaden intresserar mig väldigt. Ofta förhöjer båda delar kvaliteter hos varandra men vad är det som gör att vi som åskådare av detta förhållande tycker att byggnader kan passa sämre in i sin miljö? Denna fråga väcktes hos mig när jag sommaren 2018 besökte Hållö. Med sitt utsatta västliga läge erbjuder Hållö ett koncentrat av de kvaliteter jag tycker allra bäst om i det bohuslänska landskapet.

Finns det något förhållande mellan plats och arkitektur där båda delar tydliggör och tillgängliggör kvaliteter hos varandra? Genom att studera Hållö i olika skalor och göra djupdykningar runt om ön vill jag utreda om platsen i sig kan ge svar till mina frågor.

Morgonljus

INSIKT

För att kunna behandla platsen måste jag först förstå mig på den. Vad innebär platsen Hållö? Genom att definiera platsanknutna begrepp kan jag lättare använda mig av dem i min fortsatta undersökning.

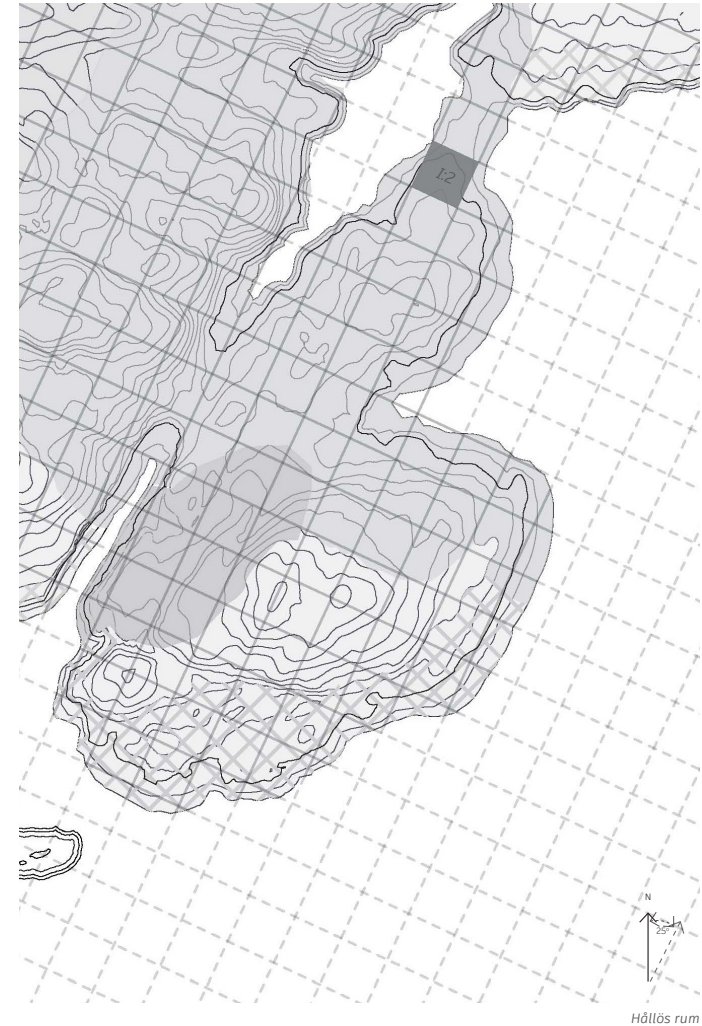
Att besöka Hållö betyder för mig att komma ut i naturen. Naturen skulle jag vilja beskriva som en levande kraft, något som är föränderligt och som i grunden inte styrs av människan.

Hållö präglas till stor del av sitt skulpturala landskap. Hållö ligger också i ett landskap - i Bohuslän. Med landskap kommer jag vidare att syfta till den landskapsbild man kan finna ute på Hållö, när jag syftar till landskapet Bohuslän kommer det tydligt att framgå.

Begreppet landskap skulle jag vilja beskriva som en form som är mer statisk än naturen, däremot beror och formas landskapet till stor del av naturen.

Hållö är en ö som också är en plats som i sig är uppbyggd av flera mindre platser. För att särskilja dessa kommer Hållö i denna loggbok benämnas som <platsen> eller <ön> eller <Hållö>. När jag tittar på olika platser runt om Hållö kommer de istället benämnas som <specifik plats> eller <rum> eller i enstaka fall <platsen> i sammanhang där det är tydligt att jag inte syftar till hela Hållö. Platsbegreppet skulle också kunna appliceras på det sammanhang som Hållö befinner sig i, det vill säga i Sotenäs kommun, längst väster ut i det svenska kustbandet, i mellersta Bohuslän. För att särskilja denna plats kommer den att benämnas som <kontext>. Platsen är för mig ett sammantag av natur och landskap i en specifik punkt. Platsen beror också av vem som är åskådare av den, vad den personen har för referenser och vad hen känner för känslor inför landskapet och naturen. När i tiden platsen bevakas spelar också roll. Platsen förändras beroende av korta tidsspektrarna med tanke på väder, vind, ljus, ljud men också av det längre tidsperspektiv som klimat och samhälle innefattar.

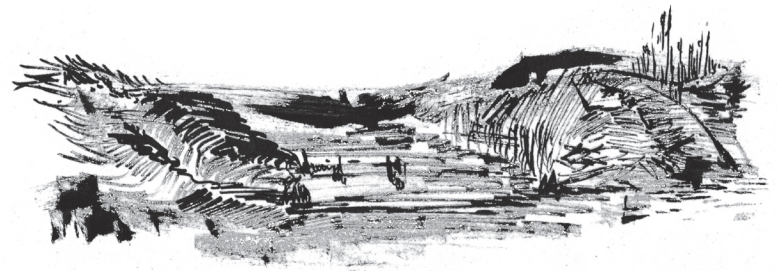
Att utgå från Hållö som plats kommer att resultera i ett examensarbete som blir en form av personlig reflektion. Trots att arbetet med platsen kommer vara personligt tror jag att det också kan bli givande för en bredare publik då jag kommer undersöka faktiska aspekter i min analys och upplevelser som jag genom samtal och skrift har förstått också upplevs av andra.

natur

landskap

plats

Vecka II-IV

platsen - ett liv

TANKE

Gemytligt, pittoreskt och mysigt är ord som ofta används för att beskriva den bebyggelse som idag återfinns på Hållö och i dess kontext. Att vi idag sätter stort värde i det byggda arvet vittnar både beskrivningar och bostadspriser om. Ofta kritiseras nybyggen medan arvet hyllas.¹ Hur man tidigare byggt i Bohusläns kustband och vad gestaltningen har berott av känns därför intressant att forska i. Vad har den tidigare arkitekturen berott av och vad kan vara intressant att ta med sig i en modern gestaltning i denna kontext?

AKTIVITET

Utforska platsen, kontexten och den byggnadstradition som uppstått med tiden. Undersök vad den kan ha berott av och dra lärdomar utifrån detta.

¹ Carl-Axel Backman, "Kleven är ett exempel på urartad turism", *Bohusläningen*, (2017)

Bild 1: Mötet med havet. Foto: Gunnor Westerlind

BOHUSLÄN

Bohuslän är Sveriges mest västliga landskap. Det är på många sätt ett unikt landskap och beskrivs kanske främst genom dess kustsamhällen, skärgård och dess kala klipplandskap. Idag är det ett populärt semesterresmål för många av Sveriges invånare. I Bohuslän finns de saltaste baden, de slätaste klipporna och de godaste räkmackorna.

Bohuslän blev svenskt vid mitten av 1600-talet efter att det tidigare tillhört Danmark-Norge. Åkermarken i landskapet har alltid varit knapp och många av de bosatta livnärde sig därför istället på fiske, hamnverksamhet och sjöfart. Dessa havsbundna yrken har tidvis varit väldigt lukrativa och gav uppkomst till flera små samhällen i det allra yttersta kustbandet. De tog oftast form i naturligt skyddade hamnar och vikar. De bästa hamnarna ansågs finnas i mellersta Bohuslän eftersom de branta klippsluten möjliggjorde djupa hamnar som kunde bevakas direkt från bostadshusen.²

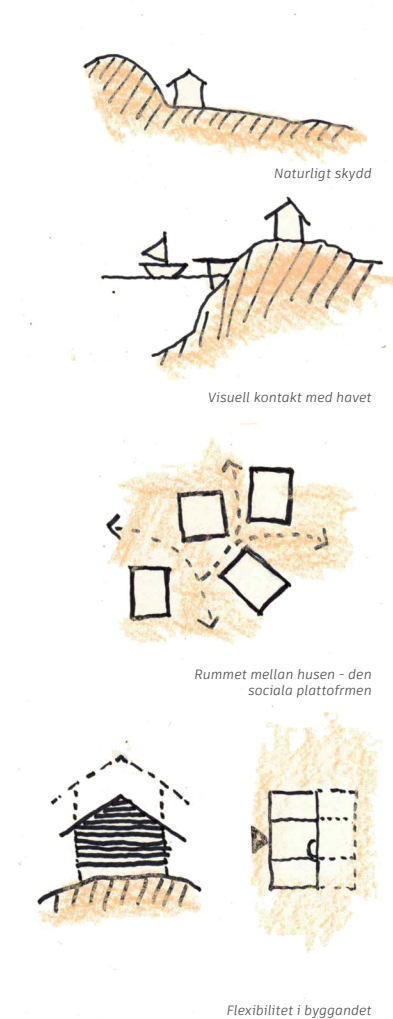
Den bohuslänska bebyggelsen som vi kan se idag fick i stor utsträckning sin karaktär under 1800-talet, tidigare bebyggelse finns det inte mycket kvar av.³

Mellersta Bohuslän är den del av Bohuslän som starkast bär karaktären av bart klipplandskap. Bristen på åkermark i detta område har lett till speciella ägarförhållanden och byggnadsregler genom tiderna. Under 1700-talet gick stora delar av Bohuslän igenom en skiftesreform som innebar att man styckade av tomter och gav bönderna rätt att köpa loss den marken de brukade. De kustnära delarna av mellersta Bohuslän förblev dock länge uppstyckade. Detta berodde på att den mark som fanns i kontakt med husen ofta var så liten att man inte kunde livnära sig på den, därmed ansågs den inte ha något mätbart värde. Istället ägdes marken till största del av kyrkan, staten och Hvitfeldtska stipendieinrättningen.⁴

² Finn Werne & Sara Östnäs, *Bygge i Bohuslän*, Södertälje: Wahlström & Widstrand, 1983, s.8-10

³ *Ibid*, s.12-13

⁴ *Ibid*, s.22-23

Eftersom marken inte ägdes av privatpersoner förblev marken mellan husen ett gemensamt område för de boende och fylldes av aktivitet och gemenskap. Att vistas helt intill någon annans sovrum eller husknut innebar att man behövde visa varandra stor respekt men medförde också starka samhälleliga band mellan de boende. Mentaliteten i kustsamhällena var oftast relativt ohierarkisk. Man delade och samarbetade kring marken på samma vis som man arbetade tätt ihop ute till sjöss. Dessutom var positioneringen och uppbyggnaden av husen oftast en överenskommelse mellan ägare och resten av bygden. Hänsyn var kanske den viktigaste aspekten vid nybygge. Infogandet av nya byggnader var snarare en social process än en juridisk. Först under början av 1900-talet började man i detta område bilda kommunföreningar som behandlade dessa frågor. Det sociala sättet att planera bebyggelsen, utan visioner kring axialitet och rutnät, istället utefter praktikaliteter blandade med hänsynstaganden och estetiska föreställningar har kustsamhällena lyckats skapa miljöer som vi idag värderar till miljonbelopp.⁵

Det hänsynsfulla byggandet innebar också att man visade respekt gentemot det landskap som man byggde i. Man var noga med att ta tillvara på naturtillgångar och förhålla sig till det ofta tuffa klimat som rådde i området.⁶ Eftersom människor ofta stannade på samma plats genom flera generationer fanns en rik kunskap kring sin kontexts kvaliteter och förutsättningar. Det var då också viktigt att man inte byggde bort kvaliteter som man istället kunde nyttja. Idag, när fiskesamhällena till stor del bytts ut mot semesterparadis finns kunskapen av platserna inte kvar till samma utsträckning.⁷ Genomsnittssvensken flyttar idag elva gånger under sin livstid.⁸ Den möjligheten finns eftersom vi idag har en stor flexibilitet gällande jobb och boende som gör att det inte finns samma incitament och intresse av att värna om en plats som det gjorde förr.⁹

Om man ser till det arkitektoniska uttrycket i bebyggelsen på och runt om Hållö genom historien kan man tycka att det sett relativt likt ut under åren. Konstruktion och utförande har berott av konstruktionsmöjligheter, resurstillgångar och samhälleliga estetiska föreställningar.¹⁰

⁵ Werne & Östnäs, 1983, s.35-41

⁶ Ibid, s.10

⁷ Ibid, s.18

⁸ SCB. Flyttar inom Sverige. 2018
<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/maniskorna-i-sverige/flyttar-inom-sverige/>
 [19-01-10]

⁹ Werne & Östnäs, 1983, s.18

¹⁰ Ibid, s.110

- 1700-tal

Hus byggdes ofta av lokala material. Ofta blandades flera material vilket visar på de knappa tillgångar man hade. Exempelvis drivved och tång.¹¹

mitten 1700 - slutet 1800

Timmerhus på låg stengrund som jämnade ut höjdskillnader på platsen. Taken täckte man ofta med torv med lager av underliggande tång eller näver. Stommen skyddades ibland av gamla segel, sly eller dylikt.¹²

mitten 1800 - slutet 1800

Stenhuggare kom till platsen - ledde till högre husgrunder där man kunde förvara ved i sockelväningen. Torvtaken byttes så småningom ut mot enkupiga tegelpannor.¹³

slutet 1800 - mitten 1900

Med tiden blev stengrunderna än högre och möjliggjorde källarvåning. För vissa fungerade källaren som sommarboende då det blev populärt att hyra ut den vanliga bostadsytan till folk från stan under sommarmånaderna. Det blev allt vanligare att klä in hela stommen med brädklädsel. Tidigare konstruktioner var ofta obehandlade eller målade med klar linolja eller röd slamfärg, nu blev ljusa linoljefärger vanligare och vanligare. I slutet av 1800-talet började timmerstommen bytas ut mot massiv plånkstomme och takvinklar blev brantare.¹⁴

mitten 1900-

Framåt 50-talet blev det vanligt med träregelstomme och isolering. Grundläggning av armerad betong eller cemethålsten blev populärt. Enkupigt tegel byttes mot tvåkupigt. Eternitplattorna blev ett populärt fasadmateriell under en period.¹⁵

mitten 1900-

Större områden exploateras och berg sprängs då bort för att skapa platta ytor att bygga platta på mark på. i områden där man låter berget vara är det vanligt med plintgrund.¹⁶

Tidslinje byggnadshistoria

¹¹ Werne & Östnäs, 1983, s.59-97

¹² Ibid, s. 59-97

¹³ Ibid, s. 59-97

¹⁴ Ibid, s. 59-97

¹⁵ Ibid, s. 59-97

¹⁶ Ibid, s. 59-97

HÅLLÖ

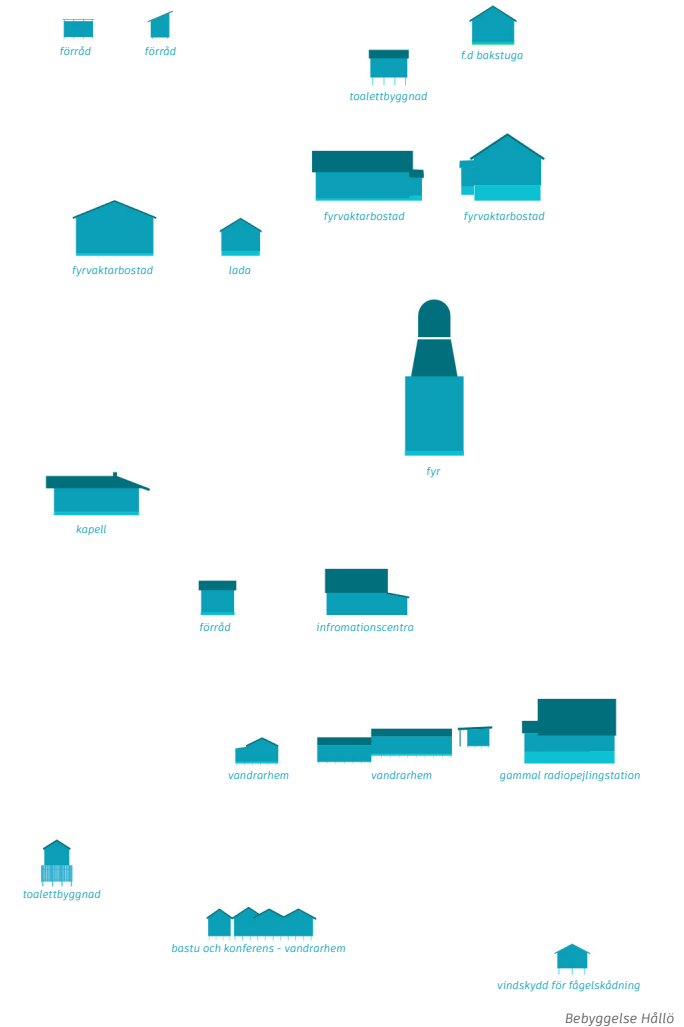
Det är ingen som vet när Hållö besöktes första gången men man har kunnat räkna ut att ön började stiga över havsytan för ungefär 5000 år sedan. Man vet däremot med säkerhet att någon varit på ön år 1578 eftersom man funnit ristningar i berget från denna tid. Ristningar var vanliga under denna period då många sjöfarare övernattade på olika öar längs med kusten och lämnade då sina avtryck i de olika hamnarna. År 1658 dök Hållö för första gången upp på sjökortet. Så kallade tomtningar var kanske de tidigaste anrättningarna ute på ön. Dessa mycket enkla övernattningsplatser utgjordes av samlade stenbumlingar som formade en typ av grund som man kunde skydda sig bakom och fästa segel i som tak. Troligtvis användes tomtningarna periodvis av övernattande fiskare.¹⁷

Det tydligaste byggnadsarvet som finns kvar idag är Hållö fyr. Den uppfördes på ön 1842 och var därmed Bohusläns första fyr. Tornet byggdes helt i granit som putsades vitt. 1868 byggde man på fyren med ett rött plåttorn för att fyrskenet skulle nå över den intilliggande ön Sälö. I samband med fyrens tillkomst uppförde man också ett bostadshus där fyrvaktaren skulle bo. Genom åren tillkom ytterligare två bostadshus, en bakstuga och en ladugårdsbyggnad, alla samlade till ett litet kluster på den mer skyddade, nordliga sidan av ön. Precis intill fyren finner man Hållö kapell som är en ombyggnad av en tidigare servicebyggnad kopplad till fyren. Här ligger också ett hus som på liknande sätt byggts om till att idag används som informationscentra gällande fyren och öns historia. En bit söder om fyren kan man finna den gamla pejlingstationen som byggts till i omgångar och idag fungerar som vandrarhem. Nästan längst ut på Hållös södra udde finns ett oisolerat hus som är tänkt att nyttjas för fågelskådning. Samtliga byggnader och aktiviteter på ön ägs och drivs av ideella föreningar och av Sjöfartsverket.¹⁸

Gestaltningen av de äldre byggnaderna på ön följer i stort den byggnadstradition som presenterats för platsens kontext. De mer moderna tilläggen, det vill säga de byggnader som tillkommit i utbyggnader och servicehus står samtliga på plintgrund och besitter enligt mig inte samma anknytning till sin specifika plats.

¹⁷ Ingela Lundin & Linnea Nordell, *Hållö - Kulturhistoria genom fem sekler*, (Bohusläns museum, 2013), s. 5-9

¹⁸ Thorbjörn Rippe, *Hållö - Fyrplats och turistparadis med anor*, (Föreningen Hållö fyr, Bengt Wall, u.å.), s. 15-17, 27-32

INSIKT

Vi har genom åren fått möjlighet att helt byta inställning gällande vårt byggande. Människor som förr bodde i de små fiskesamhällena byggde oftast efter egen vinning, det vill säga att man i de flesta fall själv var brukaren av det hus man byggde. De knappa tillgångar man hade gjorde det svårt för gemene man att flytta eller tänka kortsiktigt kring sitt hem och sin arbetsplats. Det har haft stor påverkan på hur man har valt att placera byggnader i landskapet. Resurssmart byggande och planering utefter hur man bäst tar till vara på och skyddar de tillgångar som naturen ger en har genomsyrat byggnationen ute i kustsamhällena.¹⁹ Den arkitektoniska gestaltningen av byggnader har sett ganska lik ut under en lång period och beror troligtvis på knappa resurser och av den starka sociala kontexten.

Det är idag kommunens roll att agera skyddsombud gentemot landskapet. Genom regleringar, detaljplaner och gestaltungsprogram försöker man styra nybyggnationen till att stämma in i sin kontext. Takvinklar, material och dylikt styrs till att efterlikna den befintliga byggnationen för att inte störa den gemytliga karaktären.²⁰

Jag undrar om det finns andra tillvägagångssätt vid nybyggnation idag än att efterlikna den redan byggda kontexten. Idag lever vi helt andra typer av liv och många använder kustsamhällena på ett annorlunda sätt än vad man gjorde förr. Borde inte de nya livsvillkoren då rimligtvis avspeglas i arkitekturen? Är det viktigast för karaktären och atmosfären på platsen att man efterliknar skalen eller att man är eftertänksam i sitt förhållningssätt till landskapet?

Kan man finna värden genom att försöka gå -back to basic i den mening att man i gestaltningen utgår från landskapet istället för att utgå från den byggda traditionen? Kanske kan den historiska mentaliteten bakom traditionen vara av större intresse än det faktiskt byggda.

¹⁹ Werne & Östnäs, 1983, s.26

²⁰ Byggnadsnämnden, Planbeskrivning, Detaljplan för Gamla Smögen, Samrådshandling 2017-05-22, (Sotenäs kommun, 2017), s.37

Bild 2: Hus Foto: Sara Östnäs

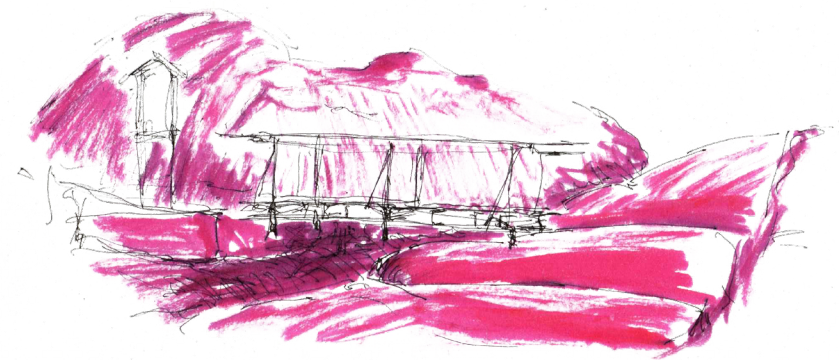
Vecka V-VI
platsen - en framtid

TANKE

På samma sätt som det är intressant att se hur man tidigare förhållit sig till platsen är det intressant att titta på hur man i framtiden och i detta nu tänker kring platsen. Hur tänker man sig en framtida utveckling av Hållö?

AKTIVITET

Utforska framtidsvisioner

Tillgängliggörande av den fysiska platsen

EN KÄNLSIG PLATS

Vi arkitekter talar ofta om känsliga miljöer. Det är ett sätt för oss att förmedla till omvärlden att vi bryr oss om byggnadens kontext. Vi bör värna lika mycket om platsen som den enskilda människas eller samhällets behov av den faktiska byggnaden. Vi har en roll som medlare mellan plats och människa. Olika typer av platser anses vara olika känsliga, vilket ofta beror av hur många unika värden man kan finna just där. Dessa värden försöker vi idag skydda genom våra lagar.

Hållö anses vara en alldeles unik plats som behöver skyddas, därför förklarade Länsstyrelsen Hållö till att vara ett naturreservat år 1975. Detta miljöskydd upprättades för att bevara öns unika skulpturala natur som framkommit genom inlandsisens avsmältning, men också för att skydda djurlivet och friluftsmöjligheterna på platsen. Beslutet innefattar att ingen nybyggnation får äga rum på ön om det inte handlar om servicebyggnader som gynnar friluftslivet.²¹ Eftersom Hållö är en ö är den dessutom berörd av strandskyddet, efter en utredning på Länsstyrelsens begäran är detta dessutom utökat till att omfatta hela ön.²² Trots dessa starka kontextskydd har nybyggnation förekommit på Hållö efter 1975. Ifall det föreligger särskilda skäl finns det möjlighet att ansöka om dispens från båda dessa miljöskydd. Ett bygglov behöver godkännas både av kommunen och av Länsstyrelsen för att vinna laga kraft.²³

Hållös nerv

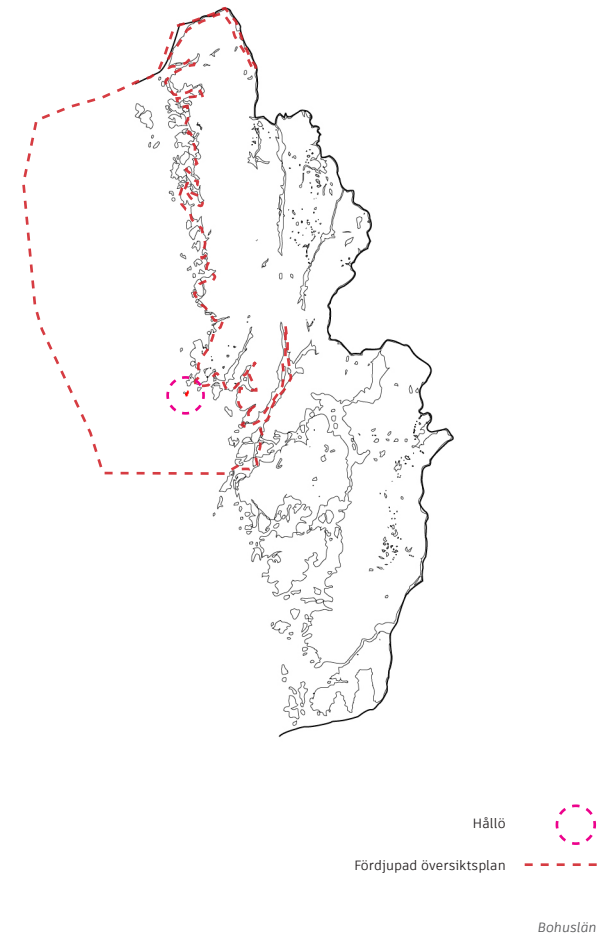
²¹ Länsstyrelsen, *Förklarande av Hållö-arkipelagen i Sotenäs kommun som naturreservat*, (Göteborgs och Bohuslän Planeringsavdelningen: Länsstyrelsen 1975)
²² John Dagobert, *Beslut om strandskydd i Sotenäs kommun*, (Västra Götalands län: Länsstyrelsen, 2017)
²³ Byggnadsnämnden, *Konversation 2019-10-24*, (Sotenäs kommun, 2019)

FÖRHÅLLNINGSSÅTT IDAG

Hållö ligger i Sotenäs kommun, längst väster ut i Bohusläns mellersta kustband. Ön är en av många i den långa Bohusarkipelagen men på många sätt ändå unik. Redan under tidigt 1900-tal var det ett populärt resmål för badande sommargäster på grund av öns fantastiska granithällar och kristallklara badvikar. Eftersom ön har varit bebodd sedan 1840-talet av fyrvaktarfamiljer bär den också en historia av att vara ett hem.²⁴

2018 antogs en ny fördjupad översiktsplan som spänner över den kuststräcka där Hållö är beläget. Planen togs gemensamt fram av Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner och omfattar havsbandet som binder samman de olika kommunerna. Hållö är en av tre öar inom planprogrammet som beskrivs som möjliga platser för utveckling av den maritima turismen och som rekreationsområde.²⁵

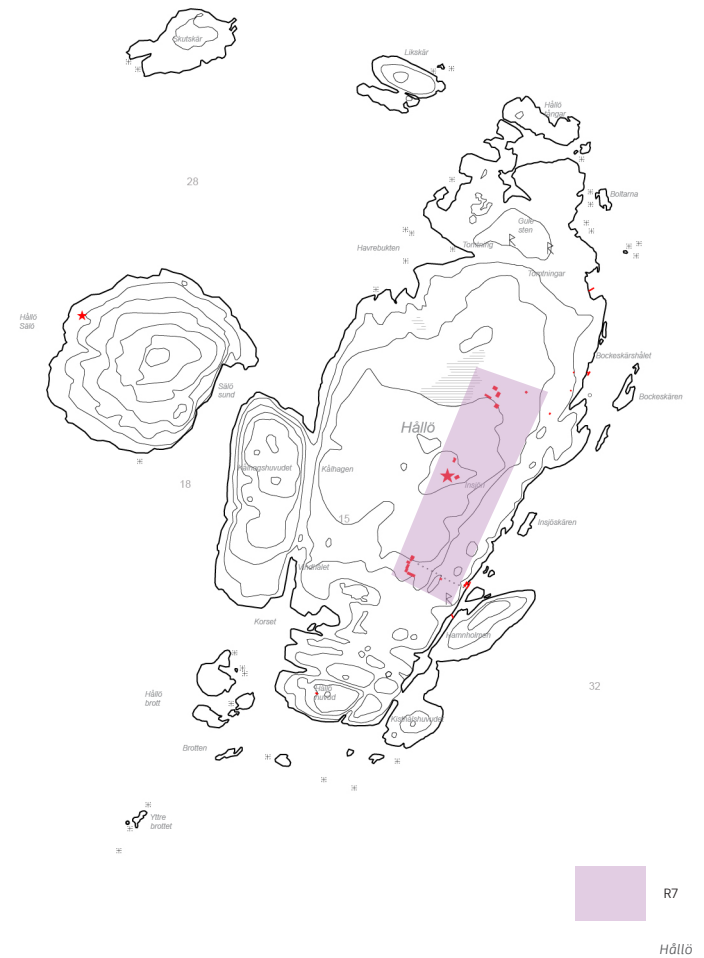
²⁴ Rippe, u.å

²⁵ BLÅ ÖVERSIKTSPLAN, antagandehandling 180705, fördjupad översiktsplan för havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner, (Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekils kommuner, 2018)

Det utpekade området för eventuell byggnation för att främja de värden man inom planprogrammet pekat ut omnämns som R7

“R7 Utvecklingsområden för turism; Utpekade områden bör utvecklas som målpunkter för turism, friluftsliv och utbildning i skärgården. Platserna är unika i sitt slag genom kombinationen av befintliga anläggningar för turism och unika upplevelser av orördhet och storslagenhet. Möjligheter till utveckling är önskvärdt. Utveckling bör ske genom enklare kompletteringar med inriktning mot ökad kunskap och ökad allmän tillgång kopplat till platsernas natur- och kulturvärden. De bör t ex kunna inrymma enklare former för övernattnig, ramper för kajak, iordningställda tältplatser, samlingsplatser mm. Stor hänsyn ska tas till platsernas natur- och kulturvärden samt till landskapsbild och upplevelsevärden.”²⁶

Avgränsningen av området beror enligt kommunen av att om man ska tillföra någon byggnation på Hällö bör det göras där det redan finns byggnation idag.²⁷

²⁶BLÅ ÖVERSIKTSPLAN, antagandehandling 180705, fördjupad översiktsplan för havsområdena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner, 2018, s.57, 61

²⁷Byggnadsnämnden, 2019

INSIKT

Hållö är av stort intresse från många olika perspektiv och som alla måste beaktas i ett eventuellt förslag gällande nybyggnation. För mig som arkitektstudent och i omfattningen av det här examensarbetet kommer jag inte ha tid till att se till alla de naturvärden och fysiska förutsättningar som råder på och i kring Hållö. Mitt examensarbete kommer därför avgränsas till att testa olika arkitektoniska förhållningssätt gentemot landskapet som skulptur och dess upplevda värden snarare än i hela sin omfattning och bredd. Jag tänker att en sådan studie ändå kan vara intressant med hänsyn till arkitekturutvecklingen och kanske kan ligga till grund för fortsatta diskussioner kring utvecklingen av öns turistliv.

Enligt den fördjupade översiktsplanen ska eventuell byggnation ske inom det utpekade området, R7, vilket hänvisas till att man borde bygga i samma område som redan är bebyggt.²⁸ Skulle det kunna vara intressant att se till andra specifika platser kring ön och då utgå från landskapets och naturens fysiska och upplevda värden för att i en förlängning kunna förstärka dem? Det skulle kanske till och med rimma bättre med mentaliteten i byggnadstraditionen än att bara peka på det område som redan är bebyggt.

²⁸ se not 26 & 27

Bild 3: Förhållandet. Originalfoto: Study for horizon, Sigurdur Gudmundsson

Vecka VII

förhållandet - en förståelse

TANKE

Hållö är ett unikt landskap, att förhålla sig till det känns inte helt lätt. Vad finns det för möjliga vägar att gå i sitt förhållningssätt till ön? Att förhålla sig till en plats... Hur gör man det? Finns det någon läsning eller teori som skulle vara intressant att utforska i detta fall?

AKTIVITET

Finna förhållningssätt

Hållö fyr

ATT FÖRHÅLLA SIG TILL ETT LANDSKAP

Ett objekt som står på en plats förhåller sig alltid till sin kontext på ett eller annat sätt. Detta gäller även byggnader och är därför väldigt intressant för mig som arkitekt att studera. Reuben M. Rainey, landskapsarkitekt och professor inom samma område, skriver i sin artikel *Architecture and Landscape: Three Modes of Relationship* att arkitekten måste förhålla sig till kontextens förutsättningar och möjligheter med beslutsamhet och klarhet om arkitekturen ska bidra med värden. Han talar om tre möjliga förhållningssätt mellan landskapet och arkitekturen;

Kontrast - Fusion - Interaktion

Rainey menar att dessa angreppssätt beror av gestaltarens syn på naturen, om man anser sig vara överordnad, underordnad eller jämställd med naturen.

Den kontrasterande vägen är enligt Rainey en samansättning av komponenter hos arkitekturen som tillsammans skapar en motsättning till landskapet. Detta är ett medvetet sätt att förstärka de olika kvaliteterna, på liknande vis som två kontrastfärger förstärker varandra. Alla delar av arkitekturen behöver inte vara kontrasterande för att det ska uppfattas som kontrasterande gentemot platsen. Detta tillvägagångssätt tyder enligt Rainey på en mentalitet hos människan där hen förstår naturen men väljer att gå motsatt väg. Människans behov överordnas således naturen, men kontrasten tydliggör också platsens kvaliteter.

Fusion är enligt Rainey motsatsen till det kontrasterande. Fusionen arbetar för att arkitektur och plats ska smälta ihop på så vis att arkitekturen känns undergiven platsen. Detta sätt grundar sig ofta i en syn hos människan att naturen är något överdådigt som vi borde underordna oss.

Interaktion är en slags mellanväg mellan kontrast och fusion och är det sätt som vanligast används. Mellan den interagerande arkitekturen och landskapet finns ett samspel av givande och tagande som tillsammans ska förhöja båda delar. Denna arkitektur använder sig ofta av terrasser och spänger, öppningar och riktningar för att nå ut i naturen. Detta skulle motsvara ett tankesätt att vi människor är jämställda med och en del av naturen.²⁹

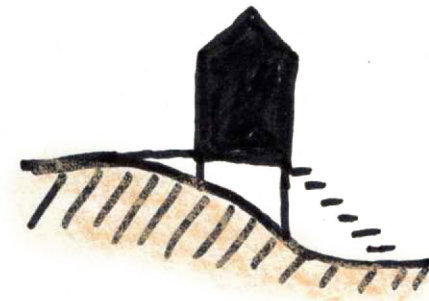
²⁹Reuben M. Rainey, "Architecture and Landscape: Three Modes of Relationship [The Inhabited Landscape: An Exhibition]", *Places* 4:4 (1988)

Kontrast

Fusion

Interaktion

INSIKT

Raineys läsning av arkitekturens förhållande gentemot landskapet känns intressant att arbeta med ute på Hällö. Det är en förståelse av förhållandet mellan arkitektur och plats som också involverar människans hållning och synsätt på naturen. Då Hällö till stor del är en upplevelse känns det intressant att jobba med denna teori som även inkluderar människan som har stor förmåga att just uppleva saker och ting.

Jag tror att man genom alla tre tillvägagångssätt har möjlighet att tillskapa arkitektur som kan tydliggöra upplevelsen av platsen. Rainey säger att utformningen beror av gestaltarens natursyn, men vad är det som sätter ramarna för denna syn? Jag upplever att jag har olika natursyn inför olika platser och tror att det beror av den specifika platsens fysiska och upplevda karaktärer.

Förrådsbyggnad

Vecka VIII-XII

förståelsen - en upplevelse

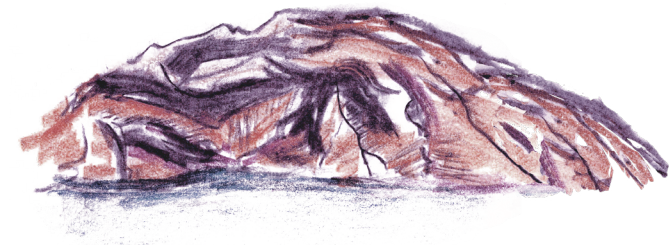

TANKE

Genom att försöka kartlägga Hållös olika karaktärer vill jag undersöka om de påverkar min natursyn i förhållande till den specifika platsen. Jag vill undersöka både de upplevda karaktärerna och de som bevittnas i rapporter och annan typ av dokumentation för att få en uppfattning av både min och andra människors syn på Hållös olika rumsligheter.

AKTIVITET

Kartlägga Hållös olika karaktärer och få en djupare förståelse för dem genom att besöka platsen och uppleva dem. Förstå dem genom kartläggning, teckning och modell.

Den specifika platsens karaktär

HAVET

För att komma ut till Hållö färds man enklast över havet. Havet är det medium som skiljer ön från fastlandet och är en stark bidragande faktor till måga av de andra upplevelser och karaktärer man upplever ute på ön. Framst fungerar det som en avskijare, en distans till allting som finns runt ikring. Att färds över havet för att ta sig ut till ön innebär inte bara en fysisk separation från fastlandet och det trygga samhället, utan fungerar också som en känslomässig separator. Båtfärden gör det extra märkbart att man är ute i det fria.

Havet i sig kan upplevas på många olika sätt och beror kanske främst av väderleken och säsongen men också var på ön man står och betraktar det. Från den syd-västliga delen av ön upplever jag havet som oändligt och kraftfullt. Från den mest populära badviken på öns västra sida upplever jag det som mer omfattande och inbjudande, till och med lockande.

Båtfärd

Havets närvaro

Dörren gick -
där stod min fader

aldrig förr så blek,
aldrig så, aldrig så blek.

Nej, Gunnar, nej, nej!
ropade min moder, nej, o, nej -

Hon tryckte båda händerna hårt mot sitt hjärta:
Nej, nej -

Tydligt, sakta sade min fader:
Jo, min älskade,
Fredrik är borta.

Det blev hans öde
att drunkna i havet.
Gossen är nu icke mer.

Fredrik, Evert Taube

Havets närvaro

GRANITEN

Hällö är naken plats. En avskalad och renodlad plats. En plats där många väljer att vara nakna - både själsligt och fysiskt. Det kanske beror av graniten, den rosaskimrande. Den är hård, mjuk, varm, stark, skiftande, tillåtande, tillgänglig, svår, härlig, vacker och den påminner på många vis om en kropp, försjunken i havet.

Det är Bohusgraniten som utgör Hällös bas och det fysiska element som till största del präglar ön. Bohusgraniten är en bergart som återfinns längs med kuststräckan mellan Lysekil i söder och Idefjorden i norr. Bergarten bildades för 1.050 till 920 miljoner år sedan i en process som startade vid en kollision mellan Skandinavien med en annan kontinent. Graniten var då begravd under den äldre bergarten gnejs men med tiden vittrade gnejsen och graniten kunde komma fram. Det var dock inte förens ungefär 5000 år sedan som graniten började sticka upp över vattenytan, den hade länge varit nedtryckt av inlandsisen.³⁰

Hällös klippor var under stenindustrins glansdagar hotade av exploatering och brytning. Som tur var Hällös dåvarande fyrmästare mycket bestämd och satte stopp för detta.³¹

FORMATIONERNA

På grund av inlandsisen, frostsprängningar och öns utsatta läge har klipporna slipats till de slätaste och mjukaste formationer man kan tänka sig. Hällö är som en skulpturpark med av naturen formade skulpturer. När man promenerar över Hällö finner man flera olika formationer som inte är lätta att återfinna på andra platser. Här finns skärtråg, ovaltråg, musselbrott, rännor, isräfflor, parabelriss, skärbrott, hålkäl och jättegrytor. På vissa ställen finns också stora flytblock som av naturens krafter placerats ut i landskapet. Djupa sprickor som uppkommit på grund av tånjningar i graniten sträcker sig från öst till väst och vissa av dessa är urspolade av havet. Grå gnejs finns också att finna i mindre, fläckvisa partier.³²

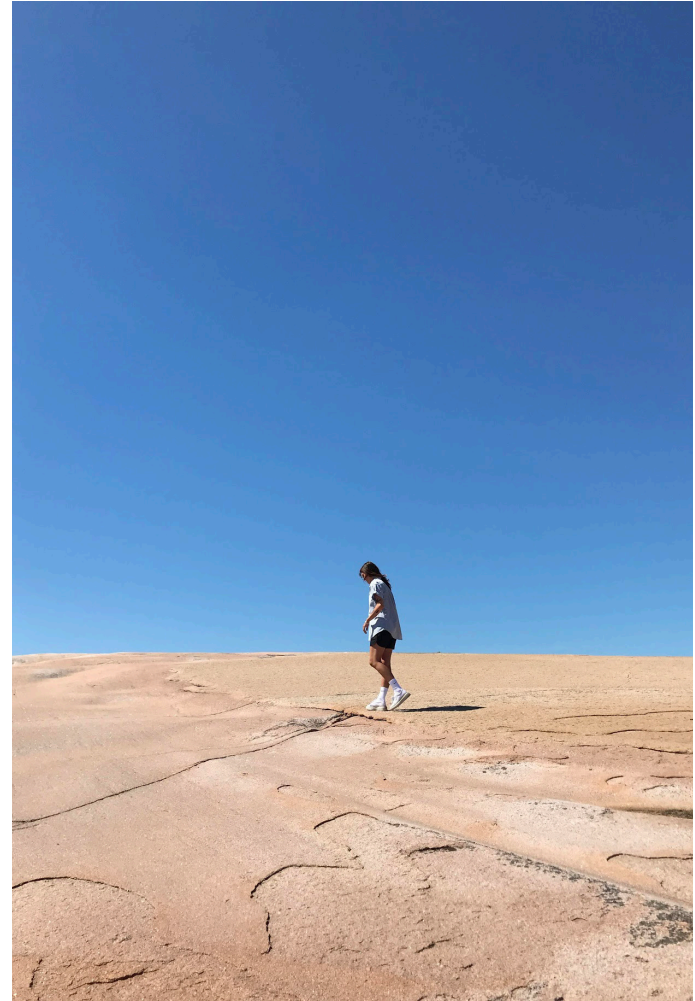
Granitkroppen

³⁰ Rippe, u.å, s.3-13
³¹ Rippe, u.å, s.3-13

³² Rippe, u.å, s.3-13

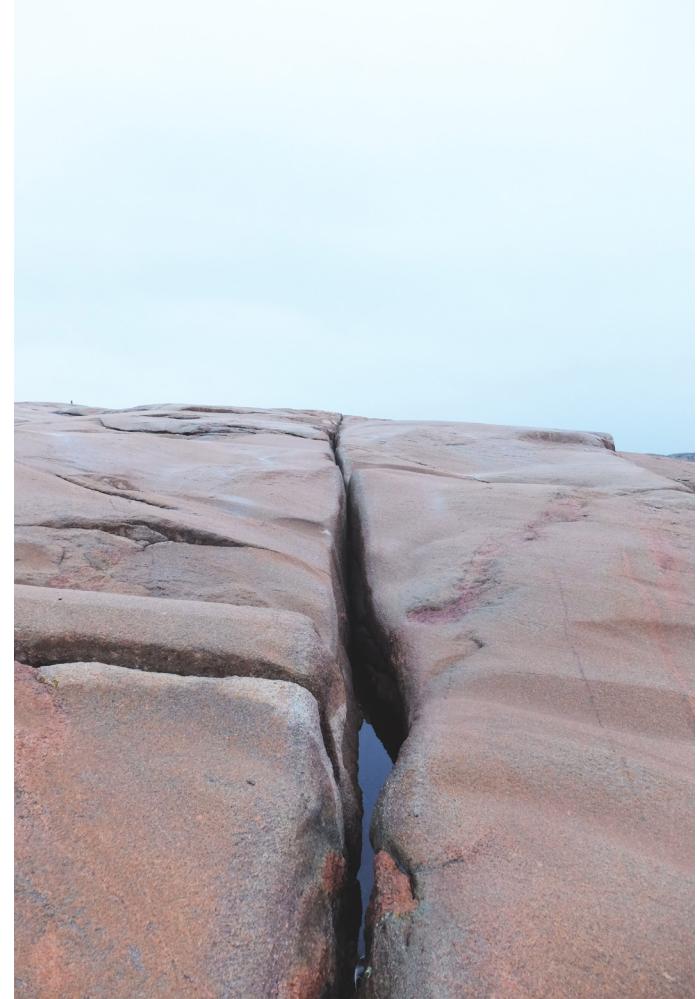
Akvarell

Slätte hålla

Formationer

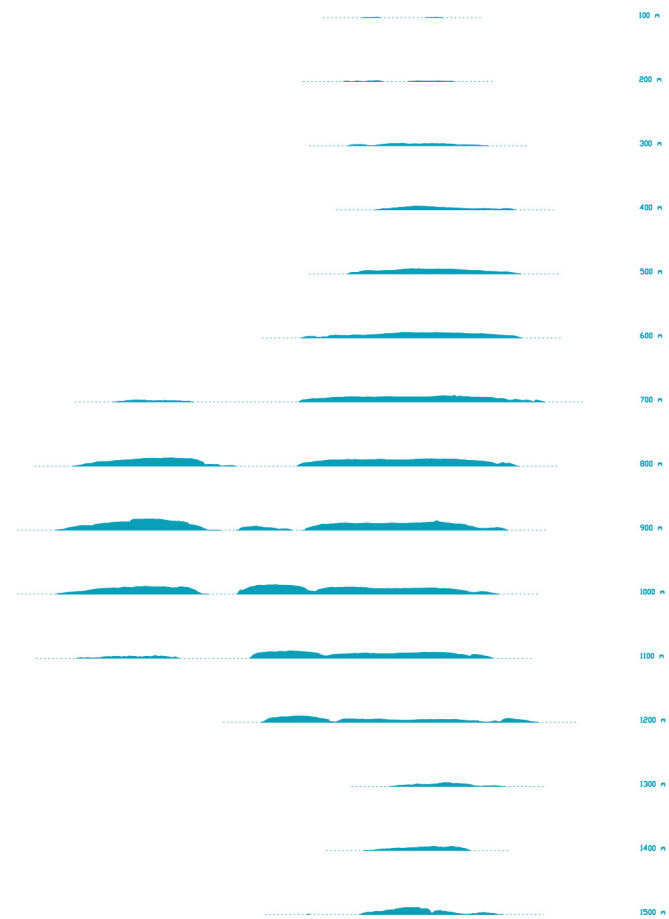

Sprickbildning

UTBREDNING

Hållös landskap upplevs ofta som flackt trots sin stora variation i höjder och former. Det beror till stor del på att man mestadels betraktar ön från håll och att de öppna vyerna är vidsträckta. Det är en annan sak att röra sig till fots över ön, då upptäcker man snabbt att man som människa är väldigt liten och vissa områden väldigt svårtillgängliga.

Ön är ungefär 76 hektar stor och spänner cirka 1700 meter i nord-sydlig riktning och 800 meter i öst-västlig riktning. Högsta punkten ligger ungefär 25 meter över havsnivån.³³

sektion var 100 meter

³³ Rippe, u.å, s32

Hållö utbredning

FLORA & FAUNA

Öns flora är oerhört rik, speciellt med tanke på att ön är väldigt utsatt för väder och vind. På Hållö kan man finna omkring 360 olika växter och biotoper som också gör livet drägligt för fjärilar, skogsharar och en och annan mink. Öns karga prägel till trots har man kunnat odla kål, grönsaker och potatis. På öns nordvästra sida finns ett stycke sankmark som har fungerat som betesmark för kor. Efter utdikning har man också kunnat odla här.³⁴

Ljungbeklädd klippa

³⁴ Ulla Åshede, *Hållö*, (Västra Götalands län: Västkuststiftelsen, 2014)

Ljung

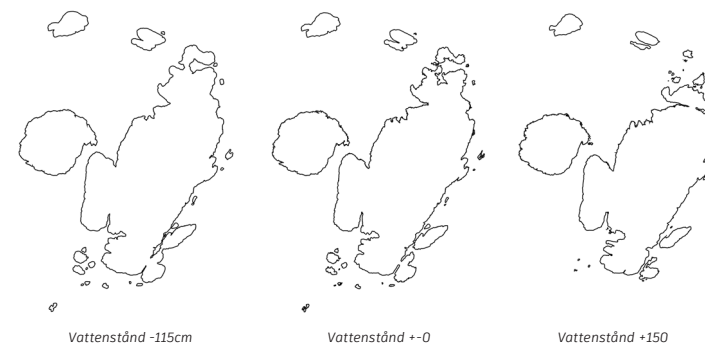
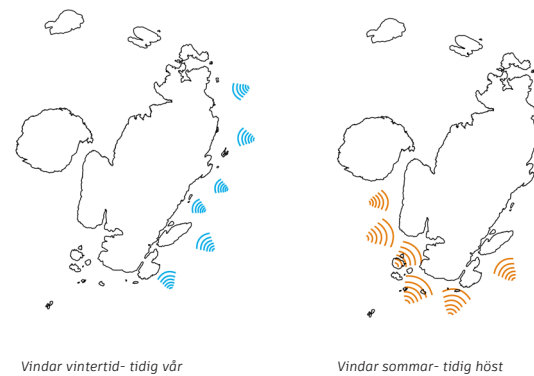

Kollage som visar delar av Hållös flora & fauna

VÄDER & VIND

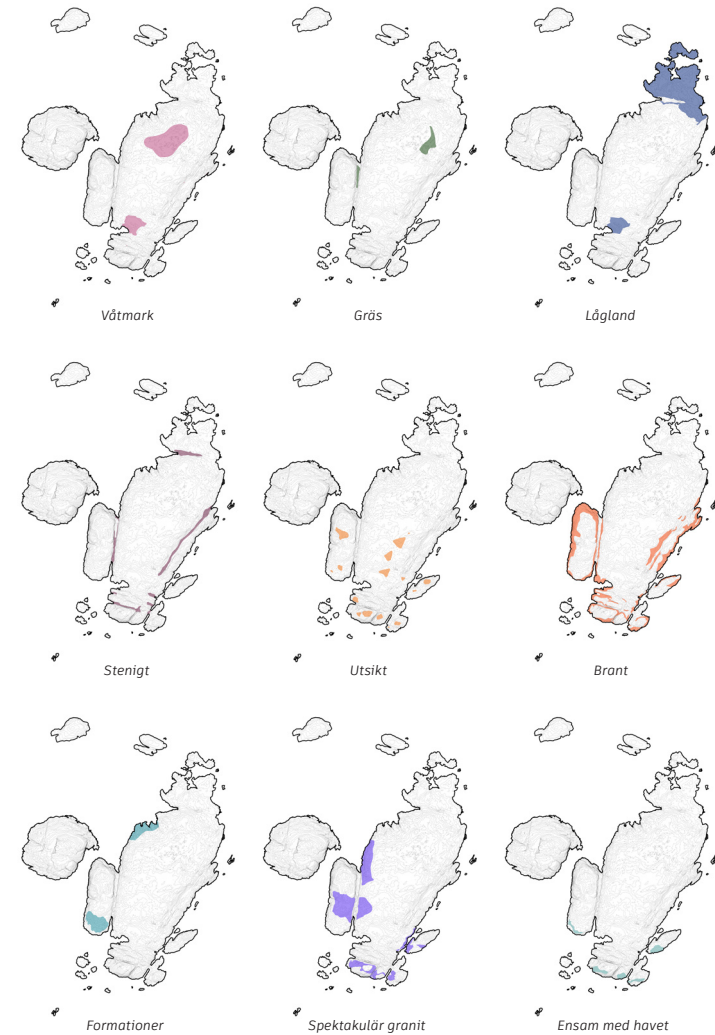
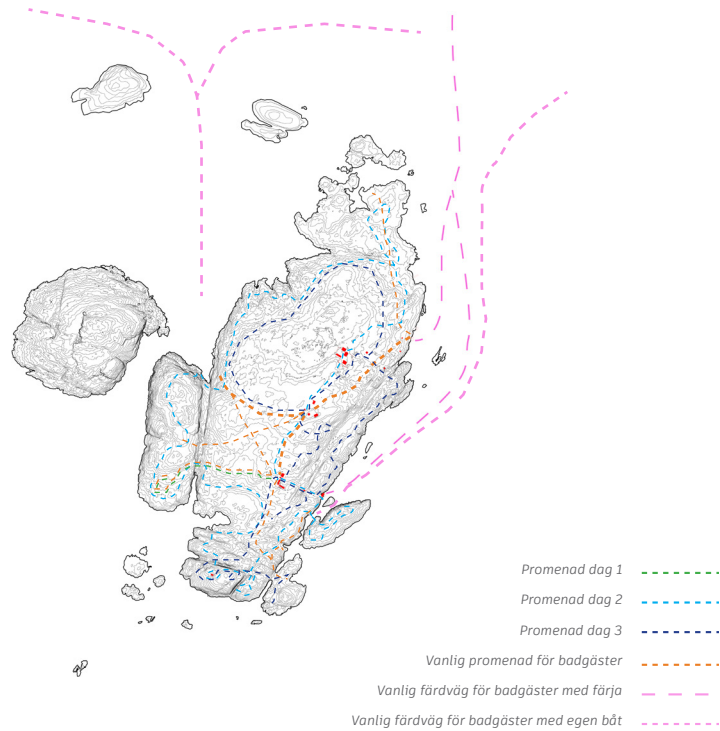
Att landskapet starkt har präglats av vädret är ett faktum. Men förutom den långsiktiga förändringen av landskapet förändrar också väderleken öns uttryck på daglig basis. Vattennivån höjs och sänks vid olika typer av vindar och beror av hög- och lågtryck. Detta gör att det aktuella footprintet av ön förändras. Generellt brukar vattennivån stiga till följd av västliga vindar och sjunka vid östliga. Vid Hållös utsatta läge kan väderskiftningarna ske mycket kvickt och till följd av stormar kan vattennivån stiga med över en meter på mycket kort tid. Hållö har en egen väderstation och det är inte ovanligt att kraftiga oväder registreras. Under sommarhalvåret och en bit in på hösten är västliga vindar vanligast. Dessa kan tillta mycket i kraft eftersom det i princip är öppet hav väster om Hållö. Det är då vanligt att vindbyar någon gång i månaden uppmäts till så mycket som 30m/s. Vid början av året och början av våren kommer vinden mer vanligen från ost och är vanligtvis inte lika stark.³⁵

³⁵ Sjöfartsverket. Vattenstånd och tidvatten Svinesund - Hållö. 2019
<http://www.sjofartsverket.se/sv/Sjofart/Lotsning/Lotsomraden/Lotsomrade-Marstrand/Hamninformation/Lysekils-lotsstation/> [2019-10-09]

KARTOGRAFI

Under min inventering av Hållö har jag kartlagt var jag funnit olika naturvärden och karaktärer som starkast. I kartdiagrammen till höger syns det som jag anser vara huvudkaraktären i det området, det betyder att de också förekommer på andra ställen på ön men inte i lika stor eller tydlig utsträckning. Rörelseschemat nedanför representerar ungefärliga huvudsakliga rörelser som jag har iakttagit under mina besök på Hållö. Under tre dagar i oktober 2019 var jag ute på Hållö för att samla dokumentation. Promenaderna finns också dokumenterade på kartan.

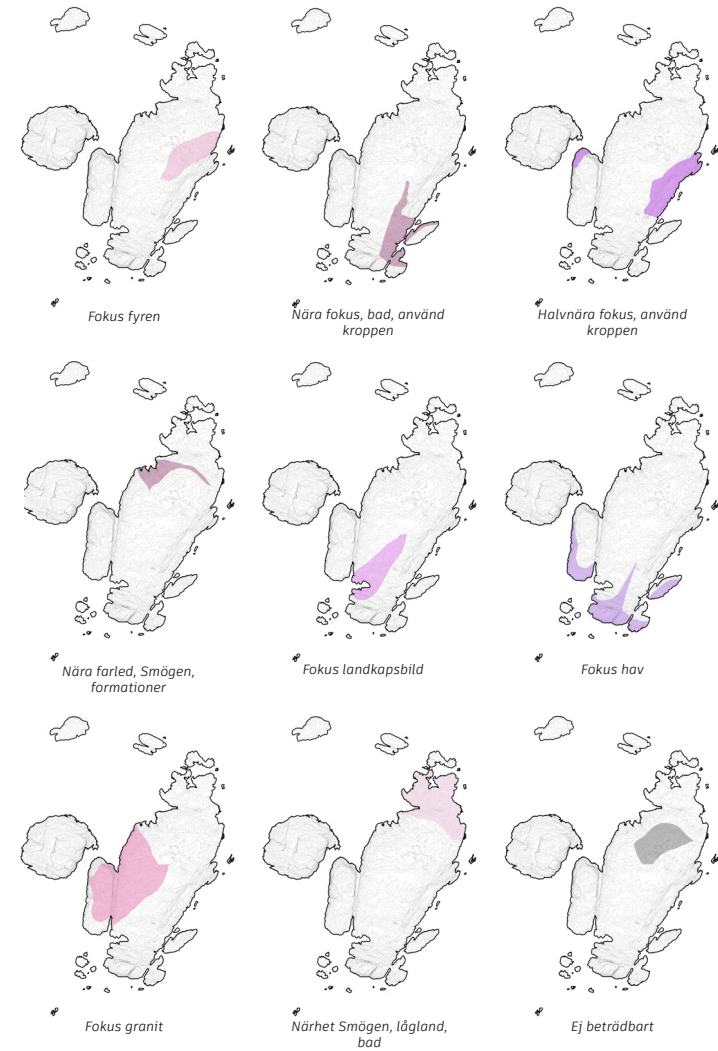

FOKUSOMRÅDEN

Under mina promenader över ön upplevde jag att ön innehar olika fokusområden. Dessa fokus har någon typ av dragningskraft som i samband med de olika karaktärerna som finns på ön gör att man rör sig och ter sig på olika sätt. Fokuset beror av kuperingen i landskapet - vad man får för vyer, men också vad man lämnar bakom sig, närvaron av byggnader och andra små-öar runt omkring. Kanske upplevs dessa fokus olika beroende på vem man är som betraktare, men eftersom mina fokusområden bygger på de olika naturvärden som finns borde de delas av flera. Terrängen och den fysiska närvaron är faktisk och oberoende av vem som besöker den. Jag kan också se på rörelsemönstren och på informationskartor att de områden jag pekat ut stämmer överens med hur man rör sig över ön.

Fokus fyren

Fokus fyren

Nära fokus, bad, använd kroppen

Halvnära fokus, använd kroppen

Nära farled, Smögen, formationer

Fokus landskapsbild

Fokus hav

Fokus granit

Närhet Smögen, lågland, bad

Ej beträdbart

INSIKT

De olika kvaliteter och förutsättningar som jag har kartlagt är i mångt och mycket förutsättningar för hur landskapet och ön upplevs. Fokusområdena hjälper till att sätta den specifika platsens karaktär i ett sammanhang som har betydelse för upplevelsen. Genom min kartläggning och nya förståelse för platsen har jag nu möjlighet att reflektera kring vad i landskapet, naturen och kontexten som sätter ramarna för den natursyn som Ruben Rainey menar banar väg för gestaltandet av arkitektur på en specifik plats.

Nära fokus, använd kroppen

Vecka XIII

upplevelsen - en syn på naturen

TANKE

Ruben Rainey talar om att arkitektens sätt att förhålla sig till platsen avspeglar arkitektens/människans syn på naturen.³⁶ Jag skulle vilja påstå att människans synsätt gentemot naturen kan variera beroende på vilken plats det är man betraktar. Eftersom man med alla tre tillvägagångssätt som Rainey presenterar; kontrast, fusion och interaktion, har möjlighet att skapa värden som förstärker både landskap och arkitektur vill jag försöka förstå om dessa beror av hur man som individ ser på en specifik plats.

Finns det kanske något samband mellan upplevelsen av platsen och vilket förhållningssätt som tillgängliggör den på tydligast vis?

Jag vill undersöka detta genom att försöka förstå människans förhållningssätt till naturen på liknande vis som Rainey beskriver förhållandet mellan arkitekturen och platsen.

Vad kännetecknar en kontrastfull plats?
Vad kännetecknar en fusionerande plats?
Vad kännetecknar en interaktiv plats?

Rainey menar att förhållandet mellan arkitektur och plats sällan finns i någon renodlad form.³⁷ Liknande tror inte jag att det går att definiera en plats karaktärer och upplevelse på ett enda sätt men att en form ändå kan vara tongivande och kan därför vara vägledande i min förståelse kring platsen.

AKTIVITET

Resonera kring kopplingen mellan platsens fysiska förutsättningar, dess upplevda karaktär och vad det gör med människans syn av platsen.

³⁶ Rainey, 1988

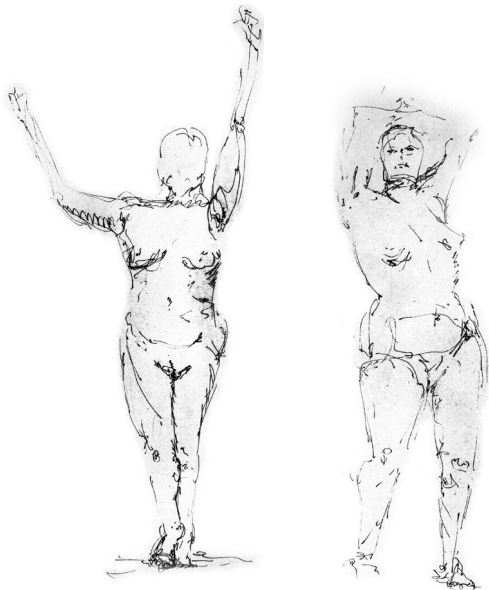
³⁷ Rainey, 1988

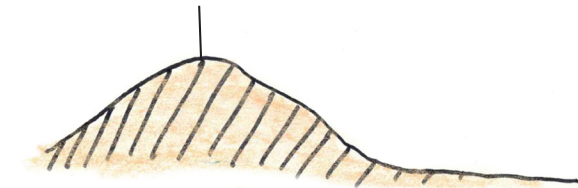
Marmorbassängen

KONTRAST - PLATS

En kontrastfull plats skulle jag beskriva som en plats med stora kontraster i landskap och natur eller dem emellan. De formar en plats som är någonting utöver det vanliga, där naturens och landskapets gemensamma värden blir extra synliga och påtagliga. En sådan plats som man osökt tar sig till utan att riktigt veta varför. Jag ser en kontrastfull plats som någonting man når fram till, något man stannar till vid och något som man respekterar och känner vördnad inför. Det är också en plats där man som människa är liten inför naturen, för att synas måste man ta plats. Om man skulle beskriva det med kroppen skulle det vara en stående figur. Ett exempel i en landskapsbild hade kunnat vara på toppen av ett berg. Det är en plats som man tar sig till men väl där stannar man upp. Fokus ligger långt bort i fjärran. Kontrastfulla platser är ofta få till antalet i en landskapsbild.

Den kontrastrika människan

Den kontrastrika landskapssituationen

KONTRAST

utsatt

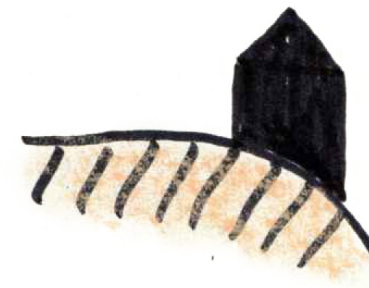
expressiv

ordinärt

synligt

mål

Synonymt med den kontrastrika arkitekturen

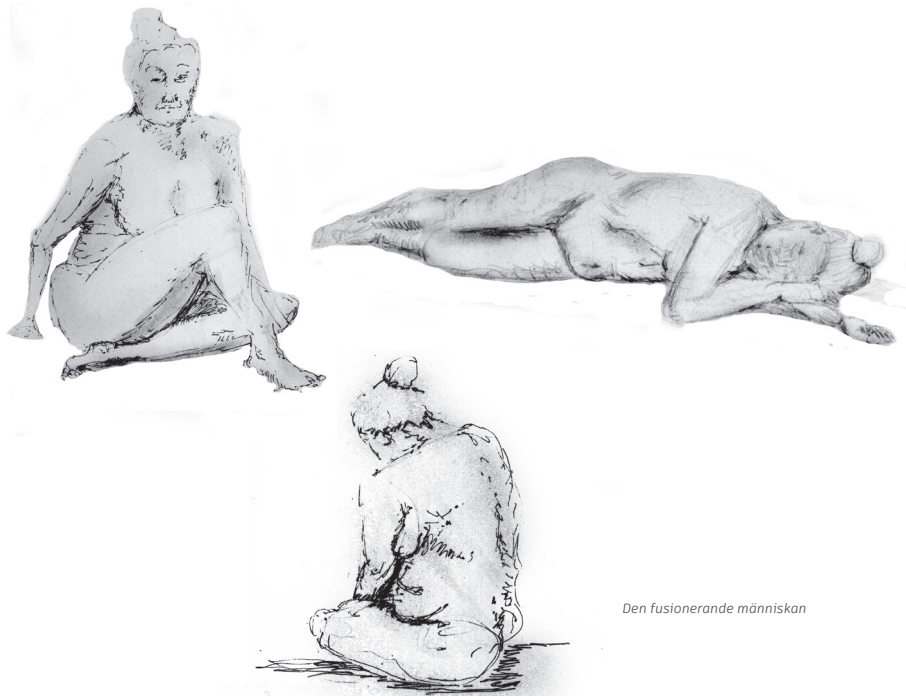
Den kontrastrika arkitekturen

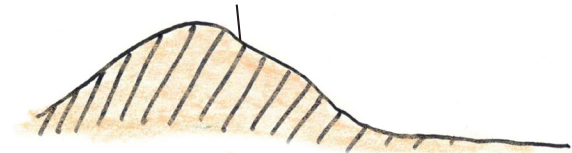
FUSION - PLATS

En fusionerande plats skulle jag beskriva som en plats där landskapet tillsammans med naturen skapar en harmoni som är någonting alldeles extra. Dessa platser kan vara liknande de kontrasterande platserna men skillnaden är att det inte handlar om någon utsatt plats, snarare en lugn och omhändertagande plats.

En plats som man med kroppen skulle kunna beskriva som sittande eller liggande, helt enkelt en vilande plats. I relationen till en människa finns ett samförstånd. I en landskapsbild skulle det kunna beskrivas som en plats som finns på andra sidan av toppen på berget. Här kan man i lugn och ro slå sig ner och insupa naturens skönhet. Fokus i denna plats ligger ofta ut över landskapet framför. Fusionerande platser kan vara stora till ytan.

Den fusionerande människan

Den fusionerande landskapssituationen

HARMONI

kärlek

vördnad

reflektion

Synonymt med den fusionerande arkitekturen

Den fusionerande arkitekturen

INTERAKTION - PLATS

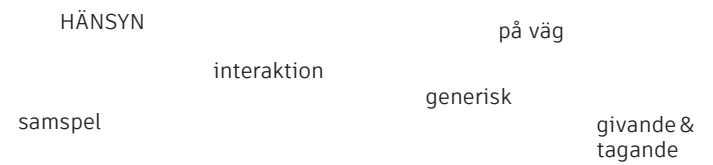
Jag skulle beskriva en interaktiv plats som en plats där människa, natur och landskap interagerar med varandra på ett hänsynsfullt sätt. Det är en plats som klarar av att både ge och ta. Det är en plats som vi kanske uppskattar väldigt mycket men inte tillräckligt för att stanna till och beundra. Den här typen av plats tål mycket rörelse och aktivitet. Ett exempel i en landskapsbild skulle kunna vara när vi går uppför ett berg. Siktet är inställt på någonting annat längre bort men vi vet om att målet inte hade varit detsamma utan resan dit. Vi vet vad vi har bakom oss, det var därifrån vi kom. Fokus när vi rör oss ligger nära. Vi upptäcker detaljer men tittar kanske inte alltid efter så noga. I en helhetsbild av ett landskap är det oftast de interaktiva platserna som är störst till ytan.

Den interaktiva människan

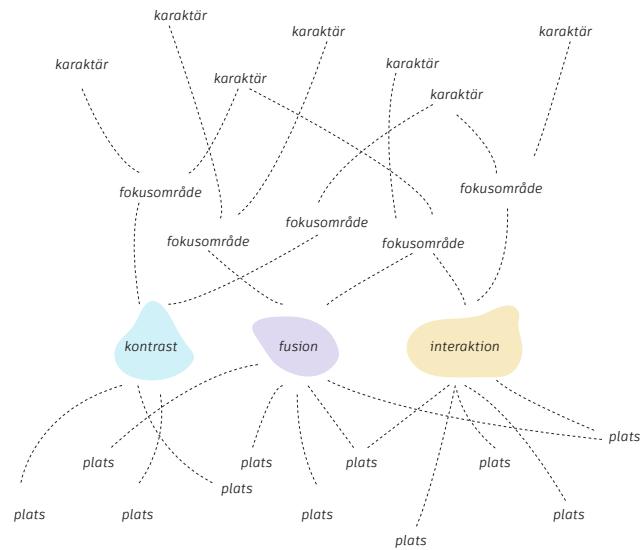
Den interaktiva landskapssituationen

Synonymt med den interaktiva arkitekturen

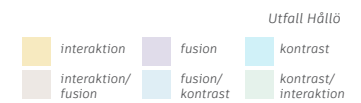
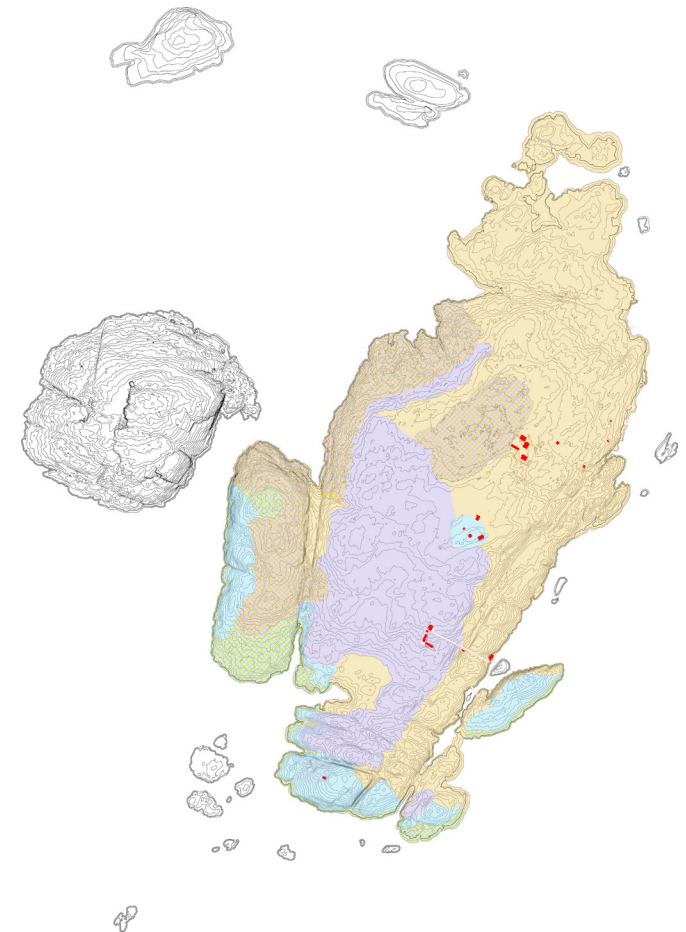

Den interaktiva arkitekturen

ANALYSMODELL/INSIKT

Genom att kartlägga naturvärden på Hällö har jag kommit fram till vad mina olika fokusområden beror av. Genom mina tankar kring vad en kontrastfull, interaktiv eller fusionerande plats innehar för egenskaper har jag sedan kunnat omformulera de olika fokusområdena på Hällö under dessa rubriker. Vissa platser runt om ön har jag ansett innefatta två olika karaktärer som för mig varit lika starka. Det har i vissa fall berott av att områden och platser runt om ön är tredimensionella och att olika karaktärer då kan upplevas i olika led. Andra platser kan ha två starka karaktärer då deras exceptionellt höga naturvärde inom ett begränsat område kan bidra till interaktivitet som gör att fokuset blir tudelat. Alla områden består i sin tur av unika platser som kan påverkas olika mycket av sina generella indelningar.

Vecka XIV-XIX

upplevelsen - ett tydliggörande

TANKE

Hur ska man genom arkitekturen kunna framhäva kvaliteter i en interaktiv plats? Hur gör man med kontrastfulla och fusionerande platser?

Ruben Rainey menar att jag som gestaltare använder mig av ett fusionerande förhållningsätt till en plats som jag underordnar mig, alltså en plats som jag tolkat som fusionerande.³⁸ Under min studietid på arkitektskolan har jag förstått att man på ett tydligt vis kan framhäva ett ting eller en essens genom att antingen överdriva det eller att kontrastera det. Det är en strategi som också ofta används inom andra konstformer. Jag tror därför att om man som gestaltare har en djup kunskap kring en plats kan arbeta både med en överdrivenhet eller med en kontrast för att tillgängliggöra den specifika platsen eller dess essens. Jag tror också att Rainey har en poäng när han i sin artikel *Architecture and Landscape: Three Modes of Relationship* skriver att arkitekten måste förhålla sig till kontextens förutsättningar och möjligheter med beslutsamhet och klarhet om arkitekturen ska bidra med värden.

Rainey beskriver det fusionerande förhållningsättet som en motsatt till det kontrasterande.³⁹ Det skulle i mitt arbete betyda att karaktären av båda dessa typer av platser skulle framhävas genom en arkitektur som förhåller sig antingen kontrasterande eller fusionerande.

Eftersom det interaktiva enligt Rainey inte har någon motpol går det inte att kontrastera på samma vis.⁴⁰ Däremot skulle det ändå gå att överdriva en interaktiv plats med en arkitektur som också förhåller sig på ett interaktivt vis. De områden som enligt min kartläggning är en blandning av två olika karaktärer blir svårare att förstå hur man skulle förhålla sig till. En plats som är både kontrasterande och fusionerande borde tydligast framhävas genom fusionerande eller kontrasterande arkitektur, men hur framhäver jag tydligast en plats som exempelvis är både fusionerande och interaktiv? Finns det någon hierarki mellan de olika förhållningsätten och karaktärerna?

AKTIVITET

Studera specifika platser runt om Hållö för att testa min tes.

³⁸ Rainey, 1988

³⁹ Rainey, 1988

⁴⁰ Rainey, 1988

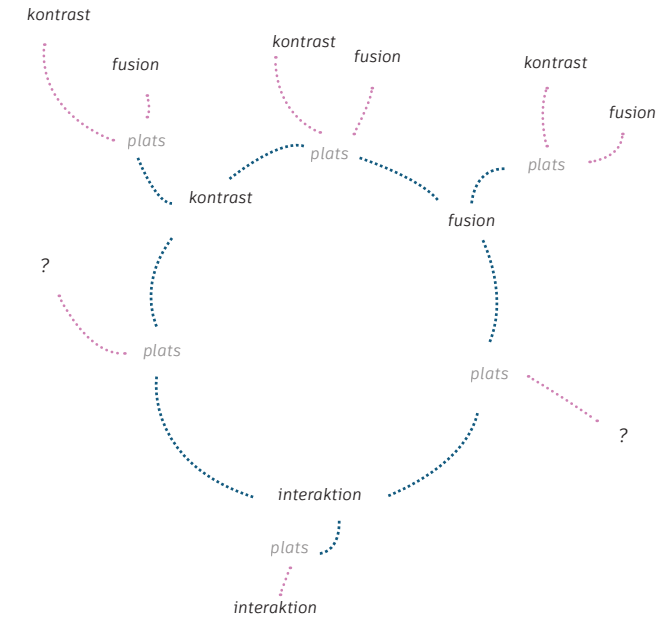

Bild 4: Foto: okänd

Bild 5: *The Carnal Ensemble*
Akvarell: Maria Nordin

Bild 7: Stilleben: Alexis Facca

Bild 6: *Sommerhus i Portør*
Skiss: Knut Knutsen

Bild 9: *Chalet près de Vissoye*
Foto: Fred Boissonnas

Bild 8: *Surrounded Islands*
Konstinstallation: Christo och Jeanne-Claude
Originalfoto: Wolfgang Volz

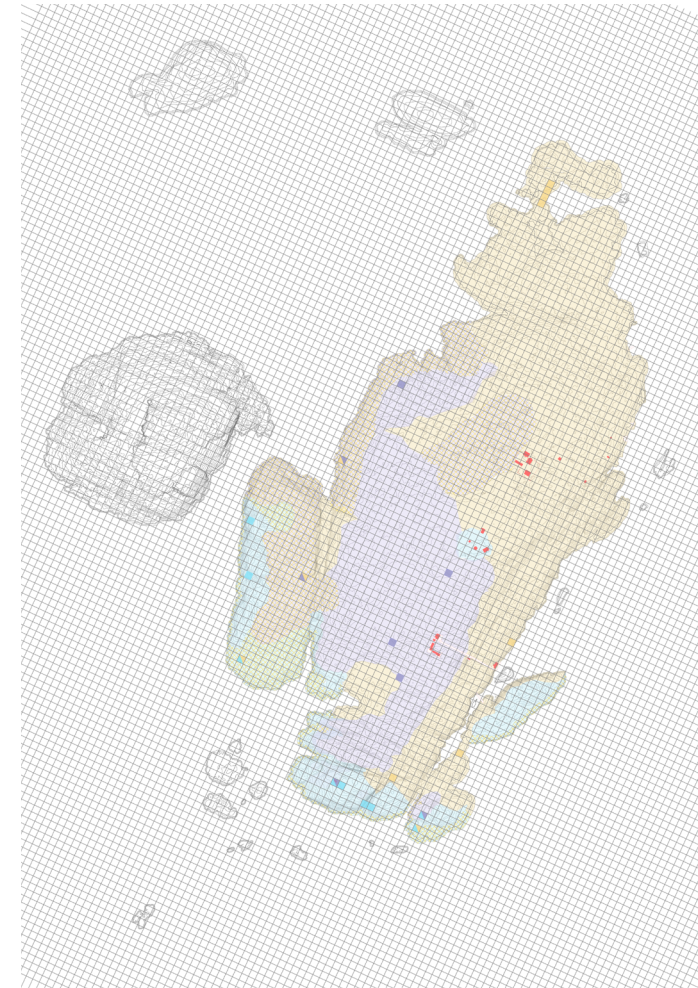
Bild 10: *Stuff*
Skulptur: LCSS
Foto: l'Atelier Carré in Paris

Bildkollage kontrastfullhet eller överdrivenhet

DEN SPECIFIKA PLATSEN

För att ha möjlighet att kunna se till en specifik plats i strävan efter att förstå dess egen karaktär och upplevelse delar jag in Hållö under ett rutnät om 16x16 meter. På så sätt har jag möjlighet att studera den specifika platsen i modell, bild och sektion. Skalan på min indelning tillåter mig att gå in i detalj och se till den specifika karaktären. Det gör också att jag kan plocka ut specifika platser för att studera dem i detalj för att sedan sätta tillbaka dem och studera dem i sitt större sammanhang.

Genom detta tillvägagångssätt kan jag också att se till den specifika platsens tredimensionella uttryck, det är inte säkert att en specifik plats innehar samma karaktär i alla dimensioner. De rumsligheter jag valt att studera närmre är specifika platser som ligger i de olika områden som jag pekat ut som antingen kontrasterande, fusionerande eller interaktiva och även de områden som är av en blandad karaktär. Jag gör flera tester per situation för att få möjlighet att bekräfta eller revidera min tes.

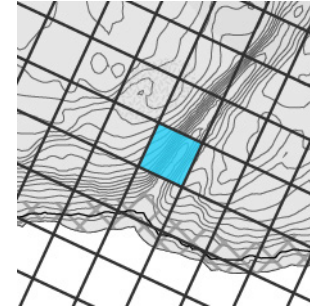
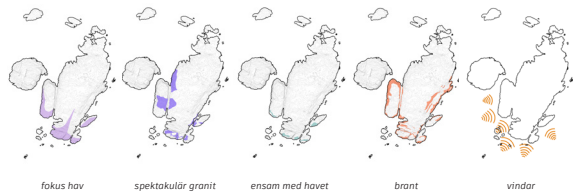

Utfall Hållö

■ interaktion	■ fusion	■ kontrast
■ interaktion/ fusion	■ fusion/ kontrast	■ kontrast/ interaktion

KONTRAST:2

Jag uppfattar denna rumslighet som väldigt kontrastrik då den uppfyller många av de beskrivningar jag angivit är gällande för en kontrastrik plats. För att förstärka denna upplevelse testar jag ett tillägg som överdriver platsens rörelse och kontrasterar sektionen.

Kontrast:2

Bild

Modell

Modell med kontrasterande tillägg

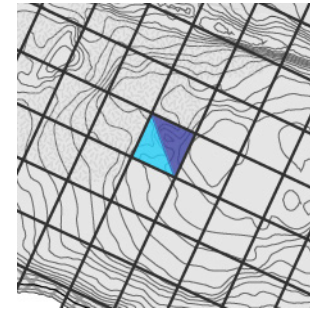
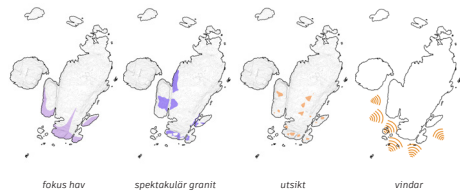

Sektion

KONTRASTFUSION:1

Denna specifika plats har jag tolkat till att vara både kontrastrik och fusionerande. Det beror av den tredimensionella situationen som erbjuder både en utsatthet och trygghet som beror av var exakt man som människa befinner sig. Platsen har utblickar både mot Hällös utbredda landskap och mot det vidsträckta havet. Jag testar därför i enlighet min tes att tillföra en gestaltning som kan vara antingen fusionerande eller kontrasterande.

KontrastFusion:1

Bild

Modell

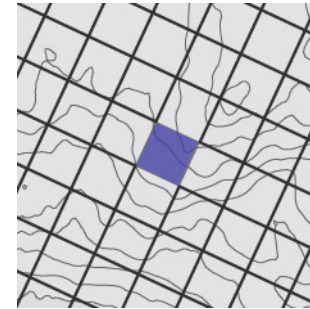
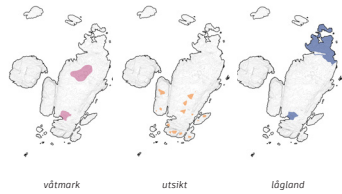

Modell med tillägg

FUSION:2

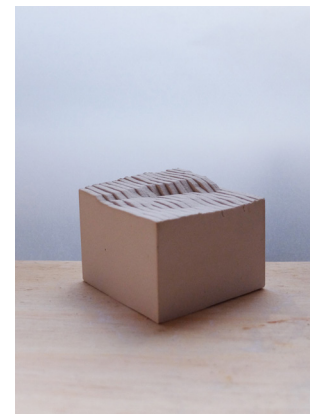
Denna specifika plats upplever jag som fusionerande. Det är en plats med långsträckta vyer över både landskap och ut över havet med horisonten som fond. Dessutom innehar platsen en terrassering av landskapet som trappar sig ner mot vattnet. Detta fenomen kan jag använda mig av för att tillskapa en arkitektur som förhåller sig fusionerande till platsen, det vill säga följer med platsens rörelse.

Fusion:2

Bild

Modell

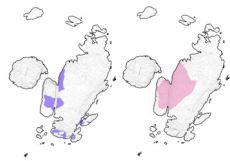
Modell med fusionerande tillägg

FUSIONINTERAKTION:1

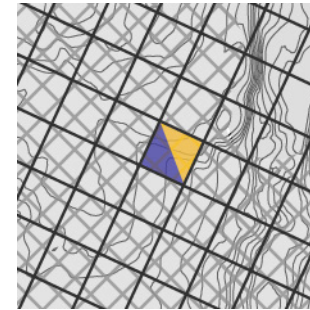
Denna specifika plats är oerhört starkt präglad av graniten. Den är så pass unik att den är utpekad som målpunkt för sevärdhet på kartor man finner på ön. Det gör att detta område på ön är väldigt välbesökt. Trots att den koncentrerade platsen innehar en starkt fusionerande karaktär gör det starka naturvärdet att fokuset också ligger nära. De flesta besökare vill interagera med berghällen genom att se den och uppleva den i detalj, på så vis är den därför också interagerande.

Genom mina tester av skissartad arkitektur på den här specifika platsen har jag funnit det svårt att motivera något typ av tillägg. Det beror på att så fort jag adderar någonting tar jag också bort en del av koncentrationen i upplevelsen. Jag finner samma slutsats när jag testar skiss på likvärdiga platser runt om ön.

spektakulär granit

fokus granit

FusionInteraktion:1

Bild

Modell

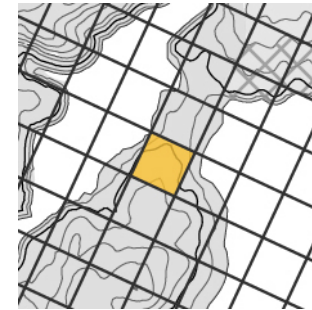
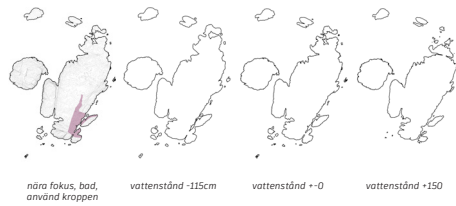
Bild med fusionerande tillägg

Sektion

INTERAKTION:2

Detta är en specifik plats som är mycket interaktiv till sin karaktär. Det beror av den något svårtillgängliga terrängen som gör att fokuset ligger nära människan. Det beror också av tidvattnet som gör att berget ibland är övertäckt av havet. Här testar jag i enlighet med min tes att tillföra en interaktiv arkitektur för att kunna belysa den interaktiva upplevelsen.

Interaktion:2

Bild

Modell

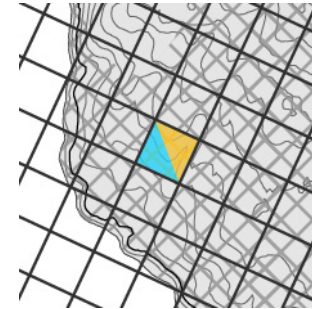
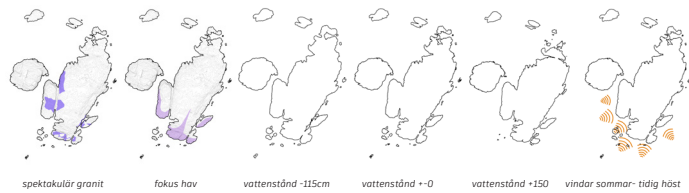
Modell med fusionerande tillägg

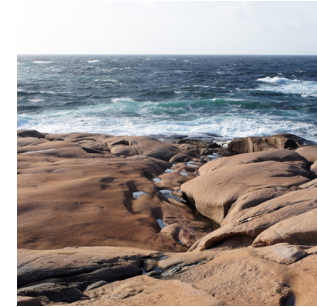
Sektion

KONTRASTINTERAKTION:1

Denna utvalda plats är kontrastfull på så sätt att det är en utsatt plats med fokus ut över det vidsträckta havet. Samtidigt är det en interaktiv plats på grund av att platsens unika formationer också drar till sig fokus. Det är också en interaktiv plats eftersom tidvattnet gör att platsen ibland hamnar delvis under havsytan. På liknande vis som mina tester för platser som är både fusionerande och interaktiva anser jag att ett tillägg i form av arkitektur är svårt att motivera på platsen då man i alla typer av tillägg jag testat i någon mån stör fokuset i platsens detaljering.

KontrastInteraktion:1

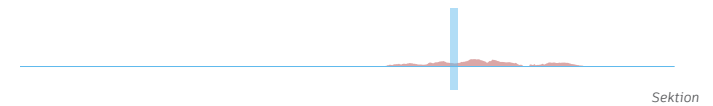
Bild

Modell

Bild med interaktivt tillägg

K:2

K:2

K:3:2

F:3

K:1:1

I:3

K:3

F:3

F:4

K:2:2

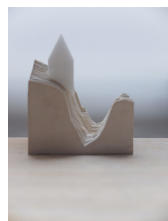
Den specifika platsen

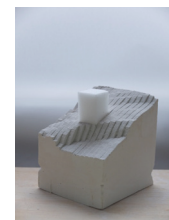
K2-K:4

F3-F:1

K1 - K

K4-I:1

K4-I:2

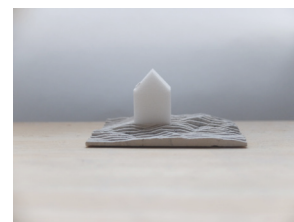
I1-I:2

I3-I:3

F3-F:1

I2-K:2

K3-K:3

I3-I:2

F3-I:3

F2-F:1

Test av olika förhållningssätt gentemot den specifika platsen

F4

F3

I:3

K:4

I:2

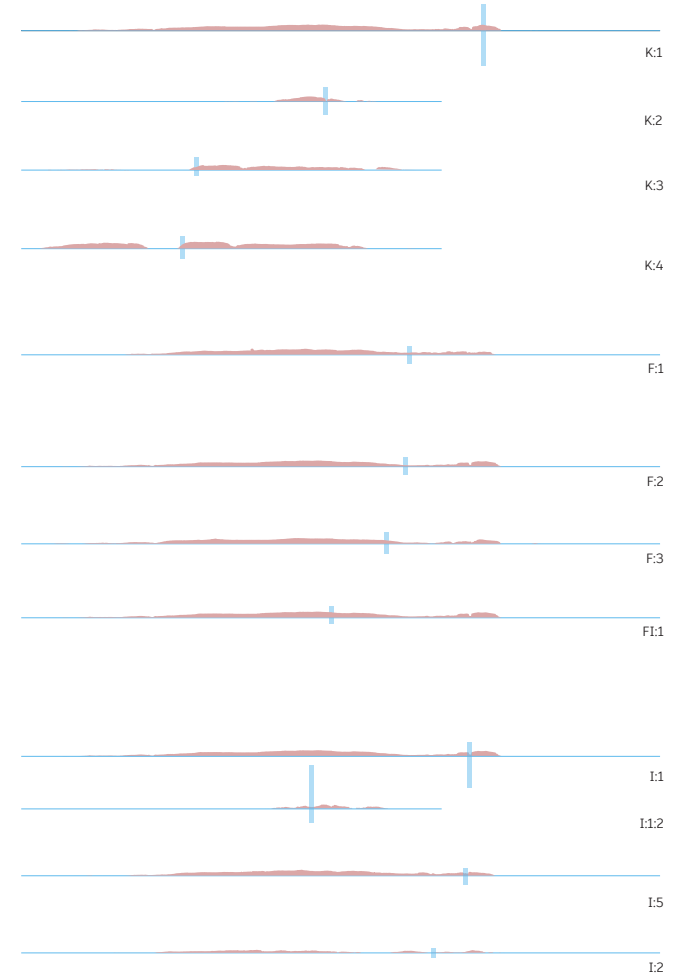

K:2

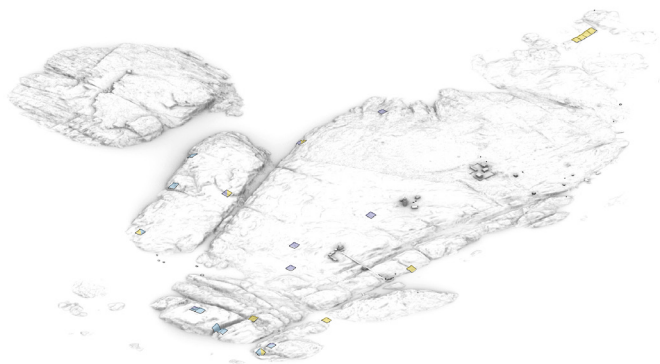
K:3

Förståelsen för den specifika platsen genom sektionen

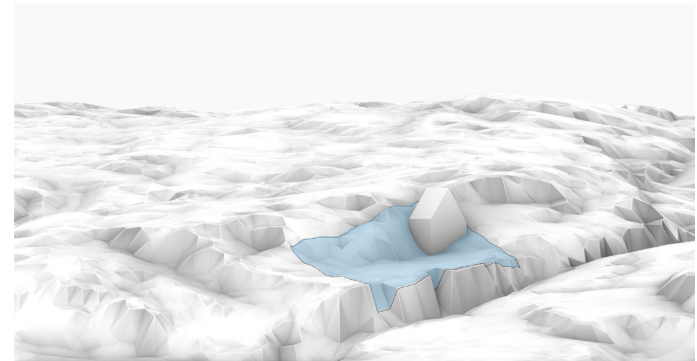

Förståelsen för den specifika platsen genom sektionen

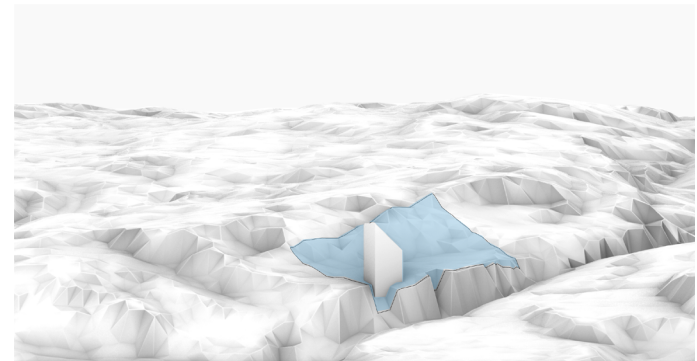

Förståelsen för den specifika platsen genom sitt sammanhang

K3:F

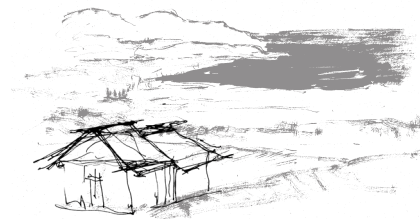
K3:K

Test av olika förhållningssätt gentemot den specifika platsen

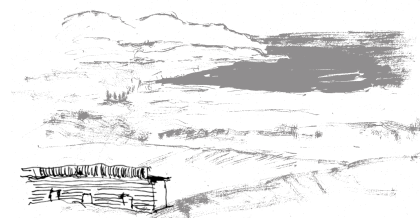

F.2

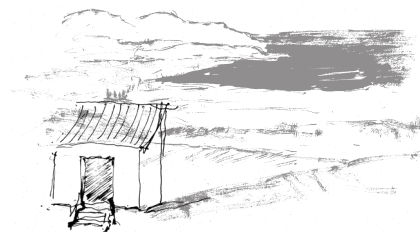
Förståelsen för den specifika platsen genom skiss

F.2.F

F.2.F2

F.2.K

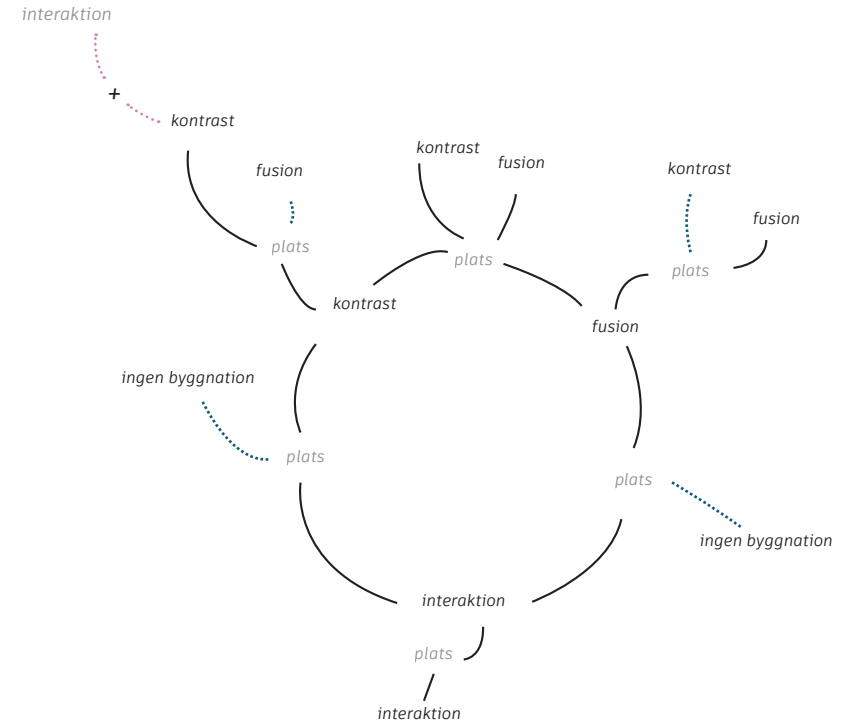
Test av olika förhållningssätt gentemot den specifika platsen

INSIKT

Efter att ha studerat olika exempel runt om ön har jag bildat mig en uppfattning kring huruvida jag anser att min presenterade tes stämmer eller ej gällande situationer ute på Hållö. Jag anser att tesen till stor del stämmer överens med vad min undersökning har gett. Dock skiljer den sig på vissa punkter. Min teori gällande hur man tydligast kan framhäva en karaktär tycker jag stämmer till viss del men min upplevelse av mina tester var att platsens karaktär ändå bäst tillgängliggörs genom att överdriva platsens karaktär. Det betyder alltså att jag tycker att en kontrasterande arkitektur kan förstärka upplevelsen av en fusionerande plats men jag anser ändå att de olika typerna visas fram bäst genom att förstärka dem med sin egen typ. Detta kan kanske förklaras genom Rainey's teori gällande att förhållningssättet visar på gestaltarens syn på naturen. Jag skulle säga att jag själv generellt sätt har ett underordnat synsätt gentemot naturen vilket då skulle förklara varför jag tycker karaktären bäst påvisas genom att man lyssnar till platsen och förstärker den genom dess egna uttryck.

Innan mina tester visste jag inte hur jag skulle förhålla mig till en plats som var både interaktiv och fusionerande eller kontrasterande. Som jag beskrivit tidigare så har min ambivalens kring att förklara dessa platser berott antingen av den tredimensionella situationen eller att det höga naturvärdet har gjort att en interaktivitet också tagit tydlig form på platsen. Min slutsats kring dessa platser är att när interaktion blandas med kontrast eller fusion så är risken för att köra över platsens kvaliteter i form av natur och landskap genom arkitektoniska tillägg så hög att det blir önskvärt att de lämnas ifred.

Min sista ändring av min tes är ett tillägg. Det beror av att jag upplever att det finns en hierarki mellan de olika tillvägagångssätten i tilläggen där den kontrastfulla arkitekturen är den starkaste, följd av den fusionerande. Den interaktiva arkitekturen upplever jag som svagast i sitt uttryck. Denna slutsats har gjort att jag i mina tester kunnat utläsa att en kontrasterande arkitektur klarar av att ha en bistruktur kopplad till sig som är av interaktiv karaktär. Detta beror på att den kontrasterande arkitekturen är såpass stark i sig själv att den inte störs av en kompletterande interaktiv struktur.

vidhåller tesen —————
 ny del av tes - - - - -
 ändrad tes .....
 Tes - utvärdering

Hierarkin mellan de olika förhållningssätten anser jag också berättar hur frekvent man skulle kunna använda sig av de olika typerna. Styrkan som jag beskriver upplevs i den kontrasterande arkitekturen skule förtas om den typen förekommer allt för frekvent. Det beror på att den uttryckta styrkan ligger i att den klarar sig på egen hand. Dessutom finns oftast inte kontrastfulla platser i lika stor utsträckning som de andra typerna.

Den fusionerande arkitekturen kan däremot höjas av att finnas i flera exemplar då den eftersträvar att smälta in i landskapet. Om man tillför flera liknande strukturer i form av ett kluster utmärker de sig inte lika mycket gentemot landskapet som en enkel byggd struktur skulle ha gjort. Det är en form av normalisering av människans tillfröda strukturer i landskapet.

Den interaktiva strukturen tycker jag fungerar bra i flera upplagor inom samma område då varje enskilt objekt jobbar med olika metoder för att ta tillvara på den specifika platsen. Det gör att varje struktur blir unik utan att ha för ambition att överordna sig någonting i sin omgivning.

Fusionerande arkitektur fungerar bra i mindre kluster

Vecka XX-XXI
tillägget - en förståelse

TANKE

Nu när jag testat min tes i grov skala vill jag också testa att skissa mer gestaltartat på några platser för att se möjligheterna av min tes. Hur skulle en kontrasterande arkitektur faktiskt kunna se ut? Jag tar hjälp av skiss, modell och kollage för att undersöka vidare.

Enligt den blå översiktsplanen anses Hällö vara en möjlig framtida plats för vidareutveckling av turiststråket inom planområdet. Tältplatser var ett förslag som angavs som möjlig utveckling.⁴¹ Det tycker jag känns spännande att skissa på som förslag på tillägg ute på Hällö. I dagsläget finns det ett vandrarhem på ön som tillhandahåller en del rum, ett kök och toalettfaciliteter. Jag ser mina tillägg som en utveckling av den verksamheten. Det ger mig stor frihet att välja specifika platser på ön. En "tältplats" behöver därmed inte ha direkt närhet till dessa faciliteter. De blir som en mer äventyrlig del av det som redan finns på platsen idag och kan hjälpa till att berätta historien kring ön.

Man har kunnat spåra övernattningar på Hällö långt tillbaka i tiden. Boningarna var då mycket enkelt uppbyggda av stenrösen som gav skydd mot väder och vind - så kallade tomtningar.⁴² Det klassiska tältet är inte anpassat efter Hällös klimat då det ofta blåser starka vindar och dessutom är det inte så lätt att slå ner någon fästpunkt i berget. Därför kommer förslagen på tältplatser gestaltas mer som stadiga figurer.

Västkusten bär också en rik historia av att bygga på ett sätt som tål utveckling. De gamla timmerhusen kunde ibland byggas om på så vis att taket lyftes av, man lade på några fler varv av timmer och sedan lyftes taket på igen. På så vis var konstruktionen flexibel i förhållande till utvecklingen.⁴³ Jag tycker att det är ett spännande förhållningssätt att ta med sig när man föreslår ny bebyggelse ute på Hällö och in i vår tid. Idag lever vi i ett föränderligt samhälle, att vara flexibel har fått en ny innebörd. En flexibilitet i arkitekturen är därmed kanske än mer önskad idag än vad den var under den tidsperiod som fiskesamhället blomstrade.

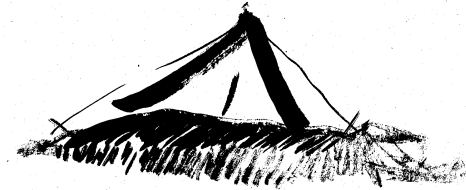
AKTIVITET

Skissa på möjliga utföranden som tar avstamp i min tidigare kartläggning och analys i syfte att stärka underbyggnaden av min tes.

⁴¹ BLÅ ÖVERSIKTSPLAN, 2018

⁴² Lundin & Nordell, 2013

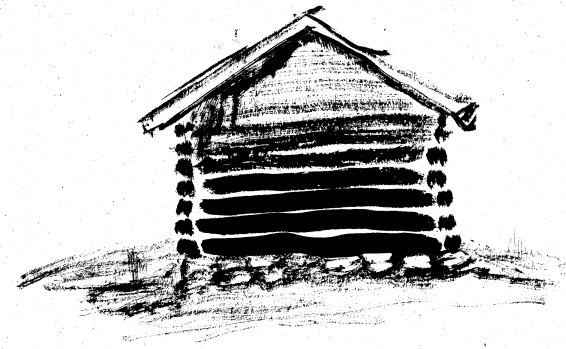
⁴³ Werne & Östanäs, 1983, s.91-92

Tältplats

Tomtning

Timmerhus

MATERIAL

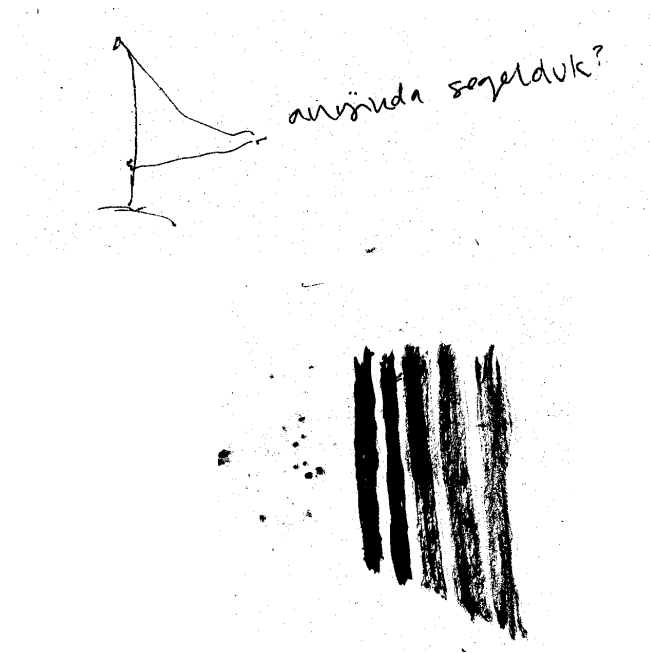
Fastän jag valt att utgå från den upplevda platsen snarare än bebyggelsen i kontexten i min undersökning så tror jag att det även finns många värden att hämta från de konstruktioner och material som man använt sig av under historiens gång. Eftersom Hällö gemensamt med andra kustnära lägen vid västkusten är extremt utsatta för väder och vind finns det konstruktionsval och materialval som lämpar sig bättre i detta område.

Traditionellt har man använt mycket trä i konstruktioner och som fasadmaterial.⁴⁴ Jag väljer att också använda mig av trä i mina skissförslag. Förutom att det är ett beprövat material i kontexten är det också ett material som har stora anpassningsmöjligheter vilket är viktigt i mina förslag på arkitektoniska tillägg.

Jag kommer också att använda segelduk som material i mina skissförslag. Segelduk har också använts i byggnader i kontexten genom historien, då främst som tätning.⁴⁵ Segelduken kan erbjuda både flexibilitet och motståndskraft. Jag vill att det ska synas i mina förslag på tältplatser om de används eller ej och hur de används. Det grundar sig i idén om att arkitekturen ska avspegla de behov som finns på platsen i en viss tidpunkt. Segelduken påminner också om tältduken vilket passar bra då jag skissar på just tältplatser.

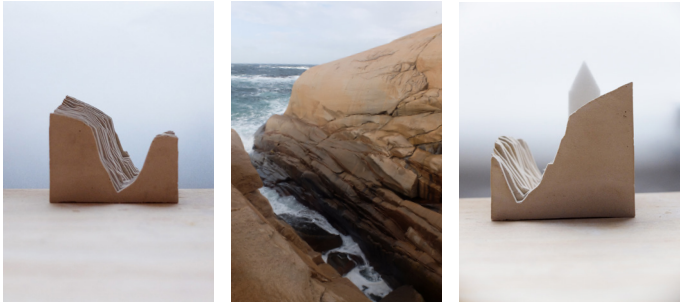
⁴⁴ Werne & Östanäs, 1983, s.59-97

⁴⁵ Werne & Östanäs, 1983, s.59-97

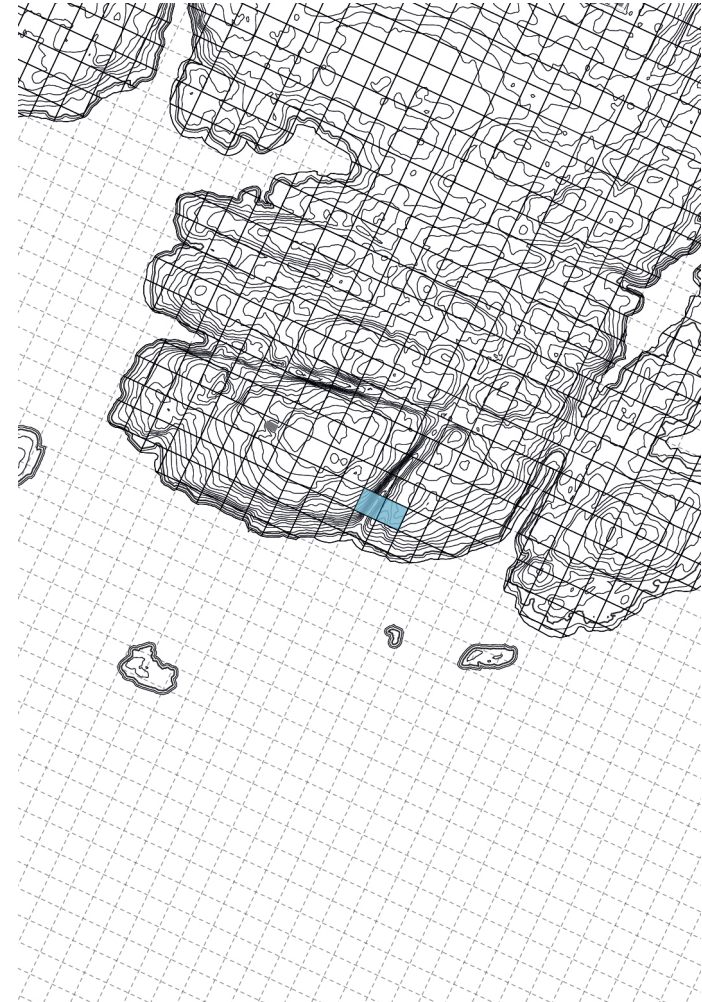

TILLÄMPNING - KONTRAST

En av de specifika platser jag valt att titta närmre på ligger inom ett område som jag definierat som kontrastfullt. Det är ett utsatt läge med stor dramatik i landskapsformationerna som jag genom min skiss vill försöka tydliggöra

Platsen

Platsen K:2:1, K:2:2

KONCEPT

Konceptet bakom tillägget till denna kontrastfulla plats har varit att kontrastera den dramatiska konkava formen. Genom att placera strukturen som en förlängning av bergssidan önskar detta tillägg att tydliggöra platsens dramatik och kontrastfulla karaktär. Tillägget innefattar en braskamin som är tänkt ska utstråla trygghet och position, en solitär. Kaminens uttryck är inspirerat av de många sjömärken man kan finna längs med bohuskusten. Tillägget vilar på en upphöjd grund som möjliggör förvaring av ved och sitt/väggelement. Den struktur som omger kaminen är uppbyggd av fackverk, detta för att strukturen ska vara motståndskraftig mot den hårda vind som ofta drar in över Hållö. Fackverket kan fyllas ut med olika typer av väggelement beroende av hur skyddad man vill bli från vinden. I den övre delen av tillägget kan man hissa segel som fungerar som skydd. I den nedre delen kan man antingen tillföra väggelement i trä eller segelduk. Ljusinsläppet kommer ovanifrån vilket bidrar med en förstärkt kontrastfull upplevelse beroende på om man befinner sig inne i eller strax utanför tillägget.

Kontrasten den negativa formen

Konceptskiss

Tält

Värmekälla

Kåta

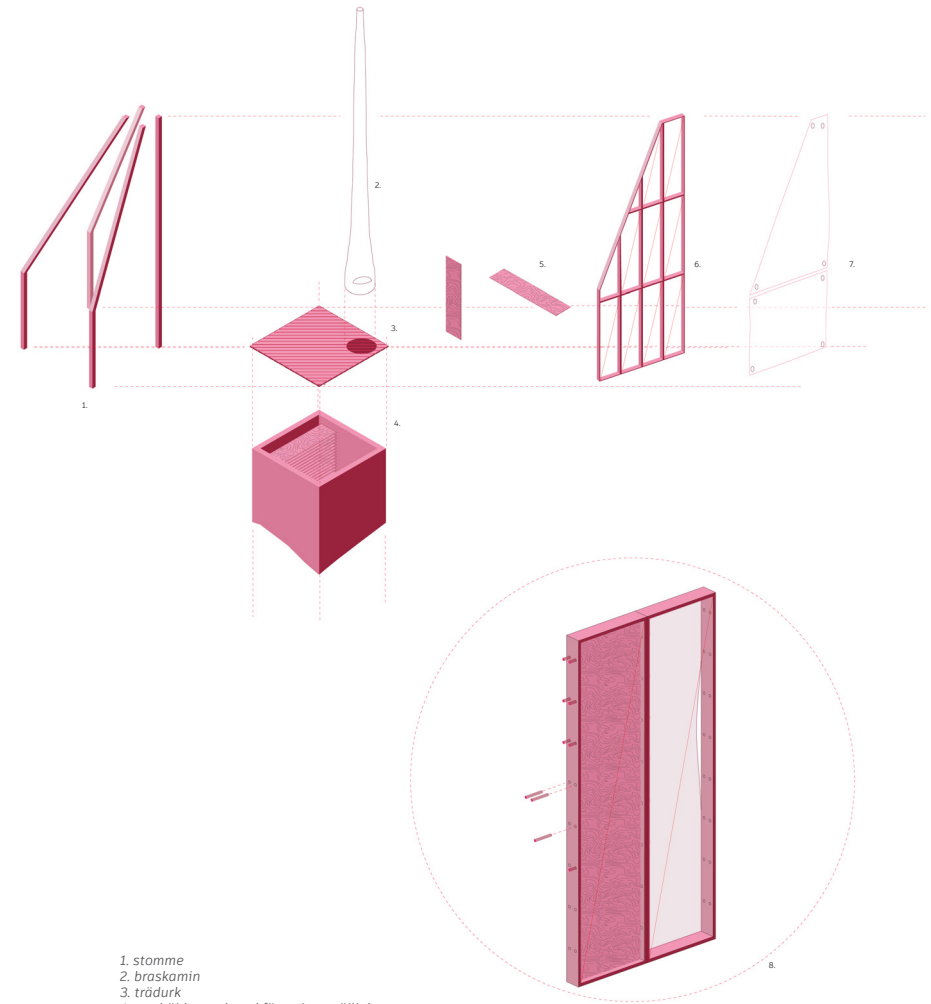
Konstruktion

Skiss - tillägg kontrast

Sektion 1:200

1. stomme
2. braskamin
3. träduk
4. upphöjd grund med förvaringsmöjligheter
5. vägg- / sitt- / sängplatselement
6. fackverksstruktur
7. segelduk
8. förstoring infästning väggelement och segelduk

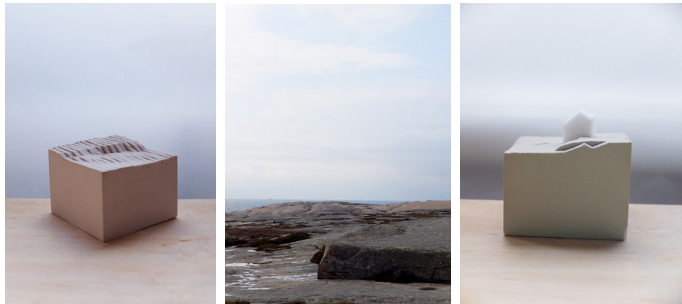
Sprängskiss & förstoring

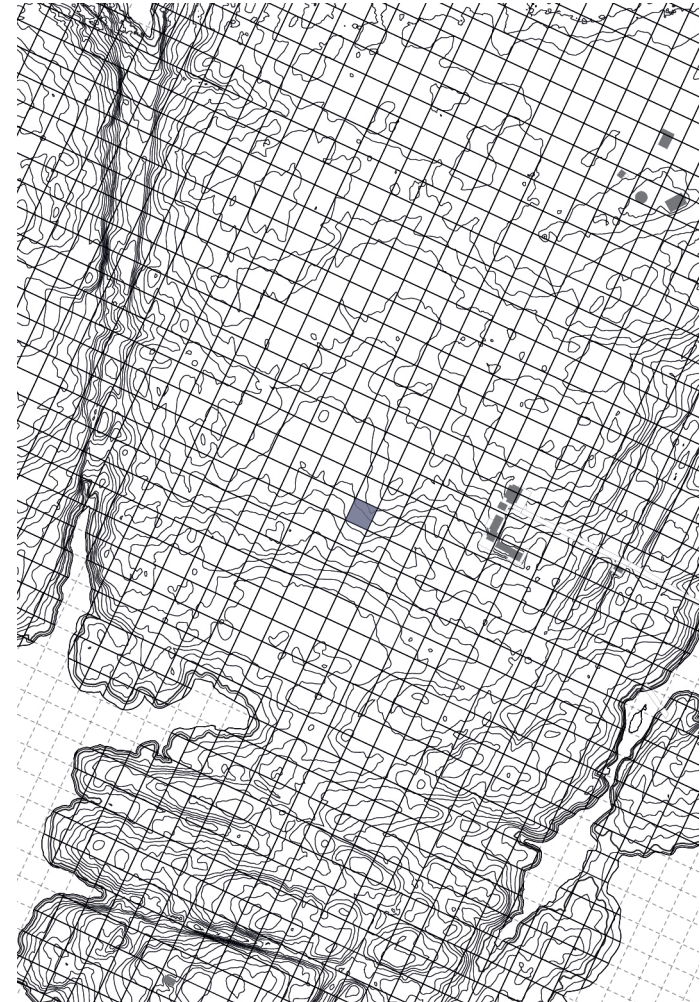
Illustration

TILLÄMPNING - FUSION

Den andra specifika platsen jag valt att skissa på är en fusionerande plats som ligger i närheten av vandrarhemmet. Den här specifika platsen har en terrassering, en kant, som jag kan använda mig av i ett fusionerande tillägg. Här får man storslagna vyer samtidigt som platsen kan vara väldigt utsatt för blåst.

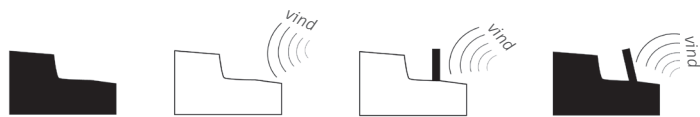
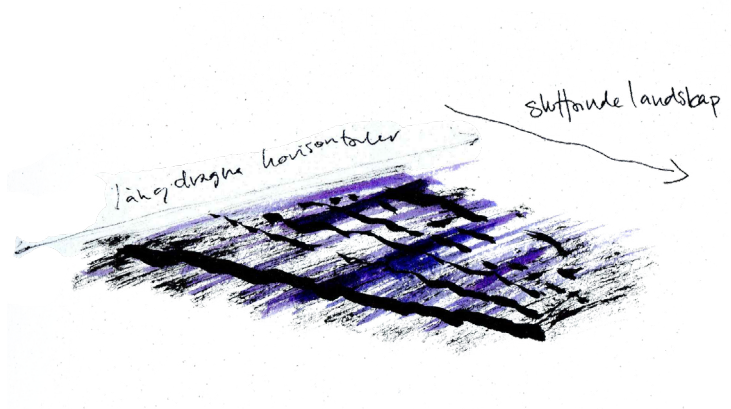
Platsen

Platsen, F.2

KONCEPT

Den fusionerande plats jag valt att tillföra en alternativ gestaltning till är en plats med fina utblickar och vyer ut över landskapet. Från samma riktning som man får de vackraste utblickarna kommer också den starkaste vinden inrullande. Den struktur som jag föreslår jobbar fusionerande gentemot landskapet då den anammar de två tydliga riktningar man kan finna på platsen. För att få skydd mot vinden skapar tillägget en rygg mot vindriktningen. Denna rygg påminner om uppbyggnaden av ett båtskrov och är genomsiktligt för att man fortsatt ska ha en kontakt med vyerna över landskapet. Strukturen går att klä med segelduk för att få extra skydd mot väder och vind. Tillägget är uppbyggt av trälameller som sitter sammanlänkade med varandra. Det är möjligt att variera profilen på trälamellen något för att kunna skapa olika storlekar av detta tillägg som fungerar bra i en komposition med varandra.

Konceptskiss

Inspiration - Hållös naturliga skulpturer

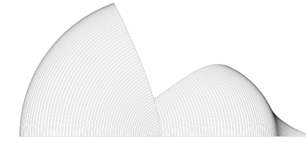
Inspiration - Hållös naturliga skulpturer

Skiss - tillägg fusion

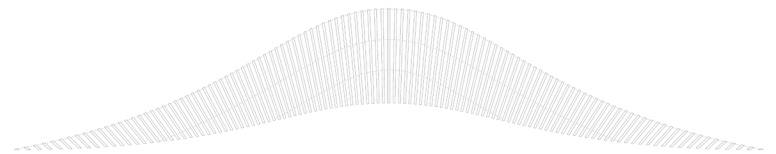
Sektion 1:50

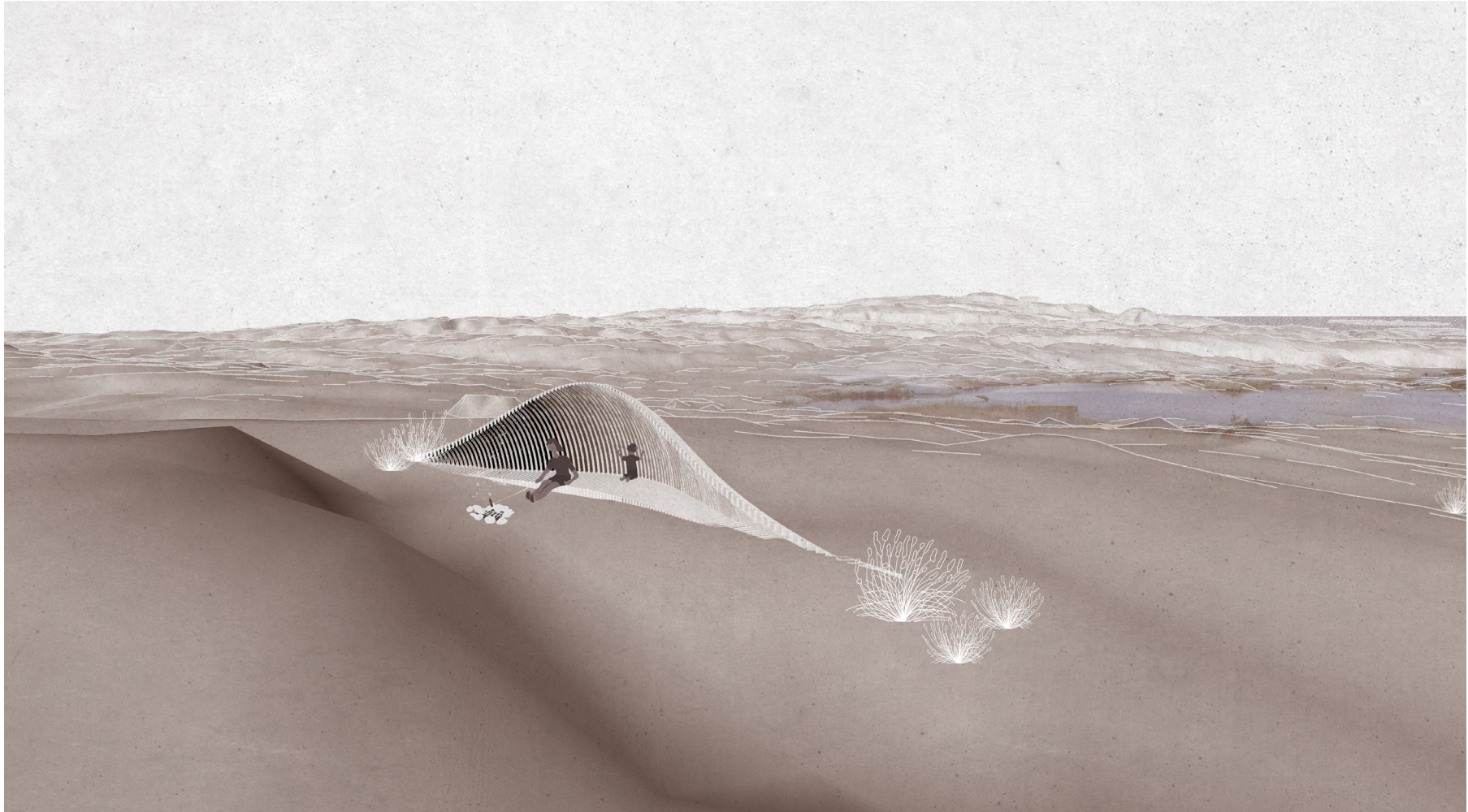
Fasad 1:100

Fasad 1:100

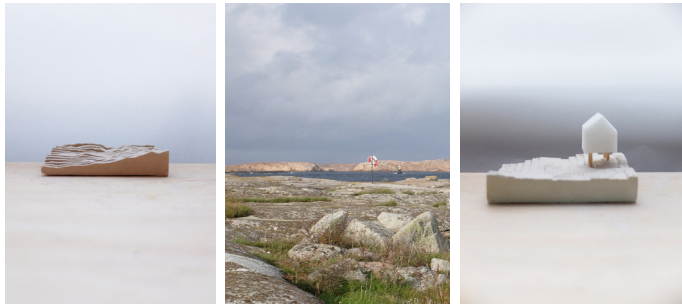
Plan 1:100

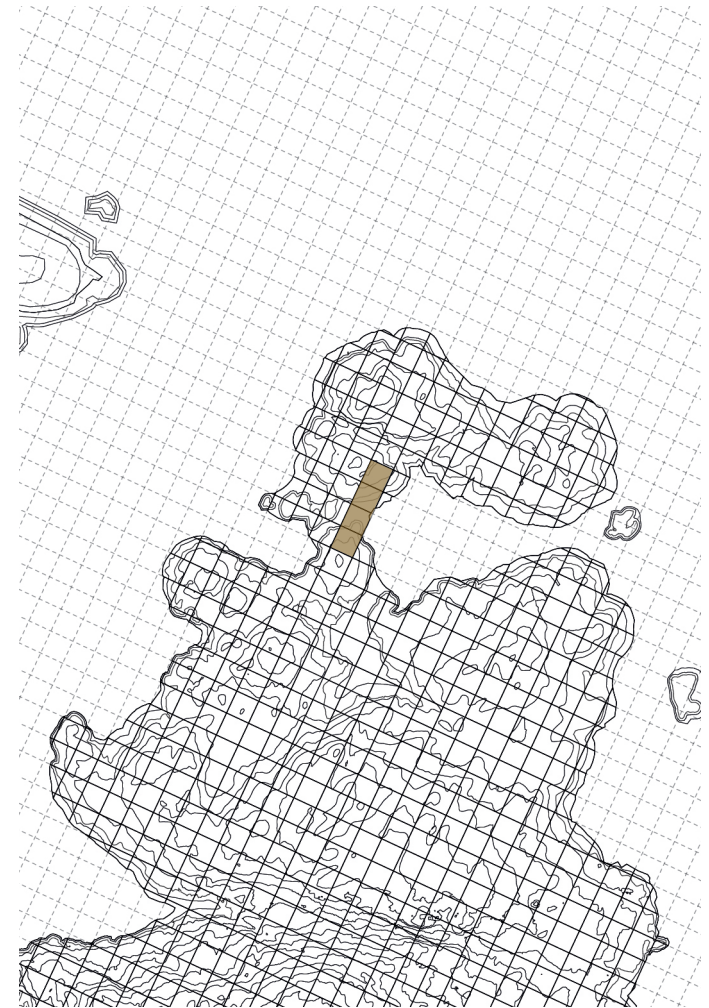
Illustration

TILLÄMPNING - INTERAKTION

Den sista platsen jag valt att skissa på är en interagerande plats. Den specifika platsens avtryck förändras med tidvattnet. Härifrån ser man vyer in mot Smögen och Kungshamn. Platsen är inte lika utsatt för blåst som de andra platserna då den ligger på öns norra sida.

Platsen

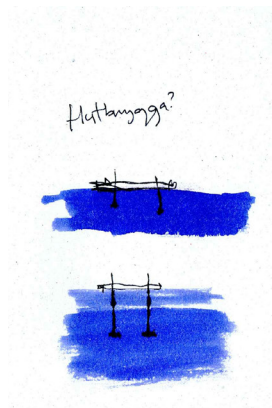

Platsen, I:3:3, I:3:2, I:3:3, I:3:4

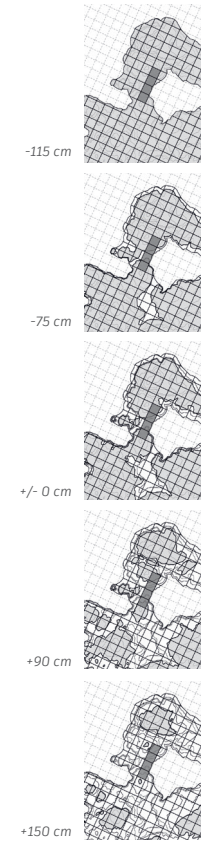

KONCEPT

Denna plats har jag tolkat som interaktiv och testar därför i enlighet med min tes att rita på en gestaltning som också är av interaktiv karaktär. Gestaltningen av detta tillägg är inspirerat av torkställningar till fisk och fisknät som förr var vanliga i den bohuslänska miljön. Genom att plocka upp detta gestaltungsdrag blir tillägget också interagerande med det historiska arvet. Denna struktur lämpar sig för den flexibilitet som jag tror kan tydliggöra den upplevelsen i den specifika platsen. En tydlig men också transparent ryggrad som kan förändras efter behov. Tillägget kan användas både för övernattning, badbrygga, bro, omklädningsrum eller mötesplats. Platsen förändras dagligen på grund av att vattenståndet ändras. Flytelement gör att strukturen belyser denna förändring.

Konceptskiss

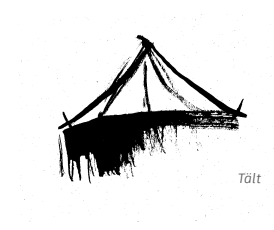
-115 cm

-75 cm

+/- 0 cm

+90 cm

+150 cm

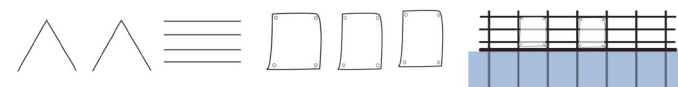
Tält

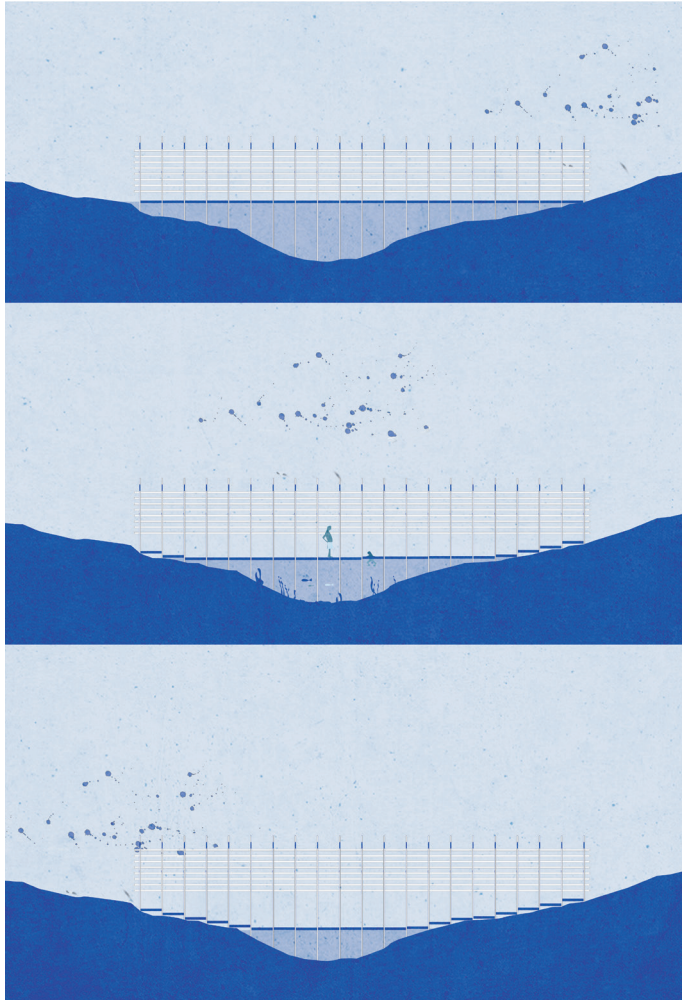
Torkställning för fisk och garn, vanlig förr i tiden i Bohuslän

Kläddbar, flexibel och föränderlig

Skiss - tillägg fusion

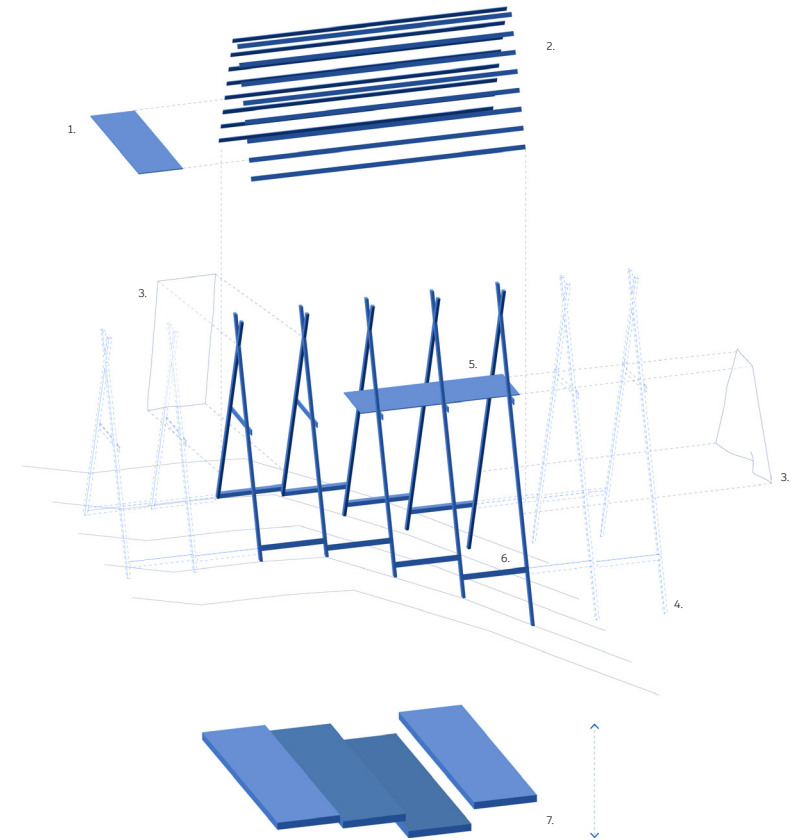

+150 cm

+/- 0 cm

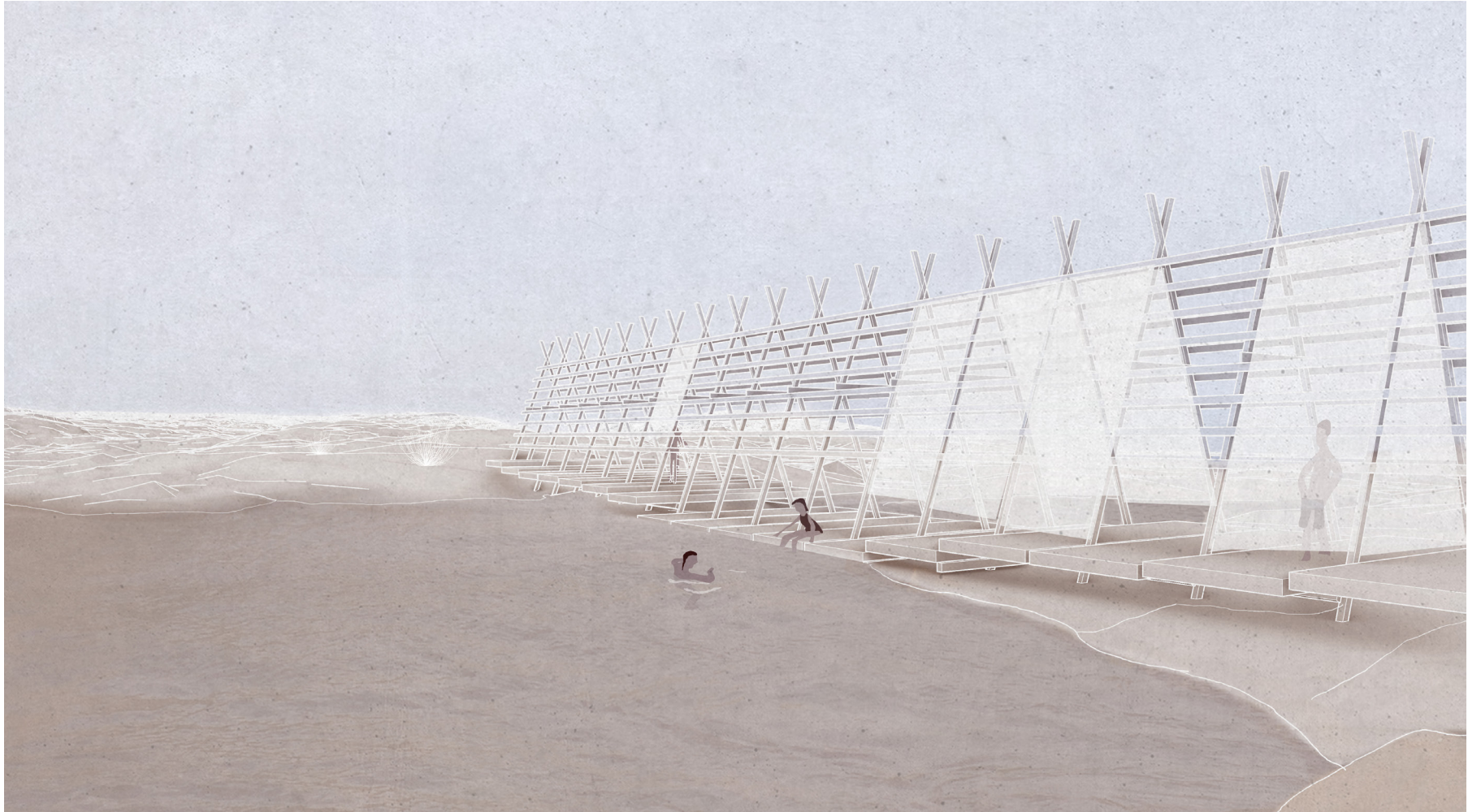
-115 cm

Sektion 1:400

1. tillförbar sittplats/sovplats
2. sammanbindande struktur som möjliggör flexibilitet
3. segelduk som lätt spänns upp i strukturen
4. stomme
5. plats för förvaring
6. stoppklossar som matchar landskapet
7. flytelement som följer med havets rörelser

Sprängskiss

Illustration

REFLEKTION

Variation - ett begrepp som ofta ses som positivt. Det är ett ord som gång på gång dyker upp i planbeskrivningar över nytänkta områden. Kanske är det variationen som vi tycker skapar de pittoreska gemytliga små fiskesamhällena där vi kan tänka oss att spendera många miljoner för några få kvadratmeter. Jag tror absolut på variation, men jag tror att vi i våra roller som arkitekter behöver fundera på vart och hur den variationen ska befästas. Den variation som uppstod i samhällen förr berodde delvis på klasssamhällets tydliga lott. Idag har gränserna suddats ut något vilket gjort att "alla" har råd att bygga ut på liknande vis. Min poäng är att det förr fanns en naturlig gång för den varierande arkitekturen, men som jag beskrev inledningsvis handlade det också till stor del om hur man tog hand om sin mark och den plats man skulle förhålla sig till under hela sitt liv. Jag tror att platser som Hållö likaväl som platser inne i staden behöver variation - kanske inte i form av tusen olika förslag på fönstersättningar och färgkombinationer, utan kanske snarare i en dignitet som avspeglar platsen. Ett svårt uppdrag för alla områden som idag planeras på ett sätt där den specifika platsen ändras, jämnas ut, för att göra det lättare att placera i princip vad som helst ovanpå. Att verkligen ta sig tid till att förstå sig på och lyssna till platsen är på Hållö kanske inte bara önskvärt utan också alldeles nödvändigt i respekt gentemot platsen och dess unika värden.

Jag tror att man genom att se till helheten av en plats har större möjlighet att tillföra arkitektur som tydliggör dess variation och upplevelser än om man bara ser till en mindre del. Att försöka lyssna till platsens variation tror jag kan ge svar till hur en gestaltning kan få ett poetiskt samspel med sin specifika plats.

Jag har i detta arbete försökt förstå och ta med mig mänskliga aspekter i mina analyser. Jag har gjort det för att jag tycker att det är så oerhört viktigt att vi i detta, allt mer intensivt kalkylerande, samhälle inte ska glömma av att det vi gestaltar oftast ska upplevas av människor.

Om jag hade haft än mer tid till att arbeta med detta examensarbete hade jag gärna försökt testa min metod gällande hur man kan förstå sig på en plats på andra platser. Jag tror till exempel att det hade varit intressant och se om min läsning hade gått att applicera på platser som inte har samma tydliga upplevelsevärden som jag tycker mig finna ute på Hållö. Man hade då också kunnat diskutera huruvida man skulle kunna förändra den specifika platsen i beredning för en ny byggnad eller gestaltat rum samtidigt som man värnar om att tydliggöra den specifika platsens karaktär.

I en stadsmiljö kanske min läsning hade fungerat att applicera i en större skala, mer som ett planeringsverktyg än som en förberedelse för en specifik byggnads gestalt.

I en förlängning av detta arbete hade det också varit kul att testa att mer detaljartat testa fler specifika platser runt om Hållö för att ytterligare testa tesen och se dess fördelar och brister. Det hade då också varit spännande att utforska materialmöjligheterna mer och också undersöka vad andra människor tyckt om min läsning och angreppsätt.

KÄLLOR - TEXT

Backman, Carl-Axel. "Kleven är ett exempel på urartad turism", *Bohusläningen*, (2017)
<https://www.bohuslaningen.se/> [12-11-19]

BLÅ ÖVERSIKTSPLAN, antagandehandling 180705, fördjupad översiktsplan för havsommrådena i Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekils kommuner. (Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekils kommuner, 2018)

Byggnadsnämnden. *Planbeskrivning, Detaljplan för Gamla Smögen, Samrådshandling 2017-05-22.* (Sotenäs kommun, 2017)
<https://www.sotenas.se/download/18.6f4d59e515d2ec97d035a79/1499845041910/Planbeskrivning.pdf> [09-10-19]

Dagobert, John. *Beslut om strandskydd i Sotenäs kommun.* (Västra Götalands län: Länsstyrelsen, 2017)

Lundin, Ingela & Nordell, Linnea. *Hållö - Kulturhistoria genom fem sekler.* (Bohusläns museum, 2013)

Länsstyrelsen. *Förklarande av Hållö-arkipelagen i Sotenäs kommun som naturreservat.* (Göteborgs och Bohuslän Planeringsavdelningen: Länsstyrelsen 1975)

Rainey, Reuben M. "Architecture and Landscape: Three Modes of Relationship [The Inhabited Landscape: An Exhibition]", *Places 4:4* (1988)

Rippe, Thorbjörn. *Hållö - Fyrplats och turistparadis med anor.* (Föreningen Hållö fyr, Bengt Wall, u.å.)

SCB. *Flyttar inom Sverige.* 2018
<https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/flyttar-inom-sverige/> [19-01-10]

Sjöfartsverket. *Vattenstånd och tidvatten Svinesund - Hållö.* 2019
<http://www.sjofartsverket.se/sv/Sjofart/Lotsning/Lotsomraden/Lotsomrade-Marstrand/Hamninformation/Lysekils-lotsstation/> [17-11-19]

Werne, Finn & Östnäs, Sara. *Bygge i Bohuslän.* (Södertälje: Wahlström & Widstrand, 1983.)

Åshede, Ulla. *Hållö.* (Västra Götalands län: Väst kuststiftelsen, 2014)

KÄLLOR - PERSONLIG KOMMUNIKATION

Byggnadsnämnden. *Konversation 2019-10-24.* (Sotenäs kommun, 2019)

KÄLLOR - BILD

Foton och illustrationer som inte har någon hänvisning tillhör författaren.

Bild 1: Westerlind, Gunnar [Fotografi]. Westerlind, Ann Mari & Westerlind, Gunnar. *Fiskelågen i Bohuslän.* (Stockholm: Civiltryck AB, 1972)

Bild 2: Östnäs, Sara [Fotografi]. Werne, Finn & Östnäs, Sara. *Bygge i Bohuslän.* (Södertälje: Wahlström & Widstrand, 1983.)

Bild 3: Gudmundsson, Sigurdur. *Study for horizon.* [Konstverk] (1975)
<http://pietmondriaan.com/2009/11/21/sigurdur-gudmundsson/> [10-01-20]

Bild 4: Okänd fotograf [Fotografi] (u.å.)
[https://in.pinterest.com/pin/296182112988797306/?amp_client_id=CLIENT_ID\(&\)&mweb_unauth_id={{default.session}}&simplified=true](https://in.pinterest.com/pin/296182112988797306/?amp_client_id=CLIENT_ID(&)&mweb_unauth_id={{default.session}}&simplified=true) [10-01-20]

Bild 5: Nordin, Maria. *The Carnal Ensemble* [Akvarell] (2010)
http://www.marianordin.com/body/the_carnal_ensemble.html [10-01-20]

Bild 6: Knutsen, Knut. *Sommerhus i Portør* [Skiss] (ca 1950)
<https://digitaltmuseum.no/011072536647/arkitekt-knut-knutsens-eget-sommerhus-fotografi> [10-01-20]

Bild 7: Facca, Alexis. [Stilleben] (u.å.)
<https://journal.alexisfacca.com/post/49098535806> [10-01-20]

Bild 8: Christo & Jean-Claude. *Surrounded Islands* [Konstinstallation] (1980-1983), Volz, Wolfgang [Fotografi] (u.å.)
<https://christojeanneclaude.net/projects/surrounded-islands> [10-01-20]

Bild 9: Boissonnas, Fred. *Chalet près de Vissaye* [Fotografi]
<https://wildoute.tumblr.com/post/160329354114/bernardodias-fred-boissonnas-photographie-chalet> [10-01-20]

Bild 10: LCSS, *Stuff* [Skulptur], l'Atelier Carré in Paris [Fotografi]
<https://tilmanator.tumblr.com/post/61764591053/cinqfruits-stuff-sculpture-by-lcss-shot-at> [10-01-20]